ВИДАННЯ «БОГОСЛОВІЇ» ED. «BOHOSLOVIA»
Ч. 38 N.

о. Мітрат МИРОСЛАВ РІПЕЦЬКИЙ

Спогади про село Угринів

Inful. MIROSLAUS RIPECKYJ

De chronica Uhryniw, centri culturalis ucraini

Extractum e «Bohoslovia»
t. XXXII (1968)

РИМ - 1968 - ROMAE
diasporiana.org.ua

ВИДАННЯ «БОГОСЛОВІЇ» ED. «BOHOSLOVIA»
Ч. 38 N.

о. Мітрат МИРОСЛАВ РІПЕЦЬКИЙ

Спогади про село Угринів

Inful. MIROSLAUS RIPECKYJ

De chronica Uhryniw, centri culturalis ucraini

Extractum e « Bohoslovia »
t. XXXII (1968)

РИМ - 1968 - ROMAE

о. Мітрат Мирослав Ріпецький

СПОГАДИ ПРО СЕЛО УГРИНІВ СОКАЛЬСЬКОГО ПОВІТУ ТА ПРО УГРИНІВСЬКИХ ДІЯЧІВ.

(Inful. Miroslaus Ripeckyj, *De chronica Uhryniw, centri culturalis ucraini*).

I. *Положення й давня історія села Угринова.*

Над давньою австрійською границею у східній Галичині, на північно-західному кінці сокальського повіту, перед другою світовою війною знаходилося велике та людне село Угринів, відомий і славний осередок української релігійної, культурно-освітньої і кооперативної діяльности. Радянська влада перейменувала село Угринів на Дібрівку.

Забудування Угринова розміщені в долині, оточеній високими до тридцяти метрів горбами, вздовж річки Варяжанки. Угринівська громадянка, Олександра Гнатюкова, що після виселення замешкала в місті Володимирі Волинському, розповідає в своїх споминах, що « невелика річка Варяжанка обвиває кругом село Угринів. Вона обминула по дорозі усі села, плила і ділила Угринів від російської держави. Їй надоїла ця границя і вона пустилася в наше село, щоб нашим людям дати більше радости і поплила сіножатями поміж двома гаями та злучилася з водами рідного Буга, який також бачив усе по дорозі і, здавалося, що ось повернеться на Україну, однак він відчув тамошнє життя і поплив на захід, де був певніший себе ».

З Угримова на захід йде « гостинець » (битий шлях) до села Долобичева і далі до Замостя. По правому боці шляху зараз за селом поля називаються « За Цвинтарем », а далі до границі села по обох боках дороги — називаються « Під Рашем ». Від цього шляху напроти кладовища йшла дорога до села Гонятина. Поля коло цієї дороги називалися « За Перегородою » і « Під Гонятином ». З села коло кладовища йшла дорога, яку називали « Гостинець Зарудній, до села Голуби і далі до Грубешова. Ці два биті шляхи, Долобичівський

і Зарудній, були в давних часах торговельними шляхами зі сходу на захід. Шлях « Зарудній » був дуже широкий і по його боках були громадські пасовиська. Від цього шляху за кладовищем вела пільна дорога між полями, званими « Хмелини », до границі села і попід лісом, що називався « Рогальщина », виходила також на битий шлях коло давньої митної « комори ». Поля по правій стороні шляху називалися « Куликовець », а по лівій — « Оранди ». Ці поля (біля гектарів) дідич Рильський продав чотирьом родинам з повіту Турка над Стрием і вони там побудувалися.

За « Великим Ровом » по лівій стороні були сіножаті, звані « Дядові ». Коло битого шляху було джерело й стояла пасіка, звана « Дядова », далі були поля, що називалися « На Каштанах » і « Війтівщина ». На захід від цих піль був ліс, званий « За Рудою ». Напроти « Дядової Пасіки » на право від битого шляху вела пільна дорога між полями і попід лісом до села Шихтори. Напроти ліса по правому боці дороги були поля, звані « Ниви ». Ліс належав до дідича Рильського, а коло ліса були малі ліски господарів, що їх називали « Циплі ». Від « Нив » до річки Варяжанки сіножать називалася « Сплави ». На сіножаті « Сплави » і попід лісом на « Нивах » стояли вибудовані з ліщини « шопи », в яких господарі складали сіно й отаву та зимою возили до села навпростець через замерзлий « Великий рів ».

Зі села на схід ішла дорога через вигін, званий « Будаки » й розділювалась — одна дорога вела до села Тудорковичі, а друга за селом на « Козлівці » розгалужувалася на три дороги: до « Кізловецького моста », і дві окружували ліс, званий « Дібівець ». Сіножаті за селом над річкою Варяжанкою називалися « Війтівщина », на Кізлівці коло моста називалися — « Валахівка », а дальше аж до « Броду » — « Нипичево ». На сіножатях « Нипичево » були також шопи на сіно й отаву. Поля по правому боці дороги, що вели до ліса, називалися « Казлупова гора », « Лиса Гора » й « Новини ». Між « Новинами » й « Лисою Горою » було озеро, зване « Велике Озеро », в якому жінки мочили коноплі та лен. Вода з озера відходила « Рівцем » попід « Дядовим » містком і плила між полями до Варяжанки.

Поля на схід від села над « Рівцем » і Варяжанкою називалися « Під Гайком » і « На Гайку ». Між « Рівцем » і Варяжанкою з північного боку був вигін, званий « Будаки », а з другого боку від півдня знаходилася сіножать і поле гр.-кат. проходства, звані « На Острові ». Сіножать над річною Варяжанкою називалась « Став », а далі « За Кемпою » і « Під Гонятином ».

Положення й назви угринівських піль і сіножатей подав діяльний громадянин і б. колишній угринівський солтис під час другої світової війни Методій Солома.

* * *

На вигоні за річкою Варяжанкою, званому « На Будаках » напроти українського приходства (плебанії) знаходиться високий природній горбок, з якого люди брали глину, коли будували нові хати. Старі люди розповідають, що в давнину це була досить висока гора, на якій стояв укріплений замок. Перед першою світовою війною стирчали ще зі землі товсті палі. Мабуть, тут був міст або перехід через річку до тієї гори, бо цілий вигін був залитий водою. Вулиця, яку цей міст сполучував з горою, називалася « Майдан ». Це стара назва площі, на якій відбувалися « віча » — збори давніх мешканців.

На північний захід від Угринова сіножать під лісом, звана « Рогальщиною », в давніх часах називалася « Селиська ». Зберігся переказ, що там було село, яке запалося під землю. Старі люди розповідали, що на Великдень було чути, як під землею дзвонили дзвони. Мабуть Татари спалили село й воно вже не відбудувалося.

По західній стороні села на двірському полі є горбок « Кемпа », на якому заховалися сліди оборонного замку з часів, коли Угринів був містечком. В давнину цей замок з усіх сторін був оточений водою: річкою та Гонятинським потічком, що пропливав між селом і майданом коло кладовища і на ставиську вливався до Варяжанки. Коли дідич переніс млин з Кізлівця до села недалеко « Кемпи », гонятинський потік сполучено з Варяжанкою повище « Кемпи », щоб спровадити до млина більше води. Старі люди розказували, що в часах панщини в льохах на « Кемпі » замикали людей за провини. При дорозі, що йшла з Угринова до Сокаля, напроти « Кемпи » стояв двірський чворак, званий « Мандаторія », в якому за панщини мешкав мандатор — поліційно-судовий урядник, що карав людей за невиконану працю й непослух.

В Угринові на розі сокальського шляху й вулиці Шашкевича коло молочарні перед першою світовою війною стояла стара корчма, з підсінніями й заїздними шопами, де в давнину ночували купці. В цьому будинку була митна комора, пізніше там мешкав директор панського маєтку Чадек, а після війни був « постерунок » (станиця) поліції. Перед другою світовою війною в будинку старої корчми знаходилася пекарня.

В цінній монографії шкільного інспектора Бронистава Сокальського « Сокальський повіт » читаємо, що не залишилося жодних вісток ні в усній традиції, ні в церковних записках про початки Угринова.

В передісторичних часах на території Угринова й поблизьких сіл жили різні племена, як свідчать знахідки — попільниці (горшки) з останками померлих, що їх знайдено в Угринові на полях Василя Прихідька та Івана Павлюка, віддалених один кілометр від села. В сусідньому селі Гонятині знайдено товсті двосічні сокирки, що є зразками гладженого кремінного знаряддя надбужанської культури в новій кам'яній добі.

Назва села Угринова походить від Угрів, які тут оселилися, мабуть, у XIV столітті, а чи вірніш від якогось Угрина. В давніх часах оселя Угринів мала назву Угрингород. Недалеко від Угринова було село Старгород. Росле й дорідне населення Угринова відрізнялося від довколишніх мешканців. Чоловіки носили обтислий одяг, що міг нагадувати угорський. Треба припускати, що оселя Угринів існувала вже в XIV столітті. Ерекційна грамота угринівського костела має дату 1472 року.

Белзькі земські акти стверджують, що 1515 року король Жигмонт I дозволив дідичеві Петрові Голдачеві перемінити село Угринів на містечко, як винагороду за його хоробрість й непохитну вірність. Угринів обдаровано маґдебурзьким (німецьким) правом та заведено ярмарки в днях св. Магдалини і св. Катерини. Тяжка була доля Угринова з приводу частих татарських нападів. Угринів, як містечко, цілковито підупав. Треба було різними привілеями й льготами заохочувати людей, щоб оселювалися в Угринові.

У 1640 році власник Угринова Самуїл Тучемський проголосив привілей, що кожний новий поселенець в Угринові буде користуватися свободами впродовж 20 літ, коли збудує дім середньої величини, покритий ґонтами. Хто побудує мурований дім, буде користати 30 літ з привілеїв містечка Угринова. Дозволено збудувати коло угринівського ратуша крамниці й примістити купецьку вагу та встановити міру збіжжя. Угринівські громадяни мали кожного року вибрати війта та чотирьох радних. Король Володислав IV затвердив цей привілей. У списку міст з 1676 року названо також Угринів.

* * *

Угринівський дяк і визначний діяч, Семен Сава, що зібрав найбільше матеріялів до хроніки Угринова, каже, що в угринівській церкві була старовинна церковна книга « Апостол », з якої

дяки під час Богослуження читали « Діяння апостольські ». Дяк Олександр Гнатюк показував нераз крилосникам напис на богослужбовій книзі: « Сія книга рекомая Апостол куплена отцем Саганом в Ставропигійском Інституті у Львові за 28 злотих з Брацкої скарбони до церкви града Угринова 1611 года ».

В церкві в Угринові переховувалися метрикальні книги з 1774 року (два роки після прилучення Галичини до Австрії). До угринівської гр.-кат. парохії належало село Нісмичі і присілок Кізловець, в якому ще під час першої світової війни стояли дві шопи на сіно і збіжжя. В цій метрикальній книзі був поміщений спис поборових (рекрутів) до австрійського війська — з Угринова 2, з Нісмич 2, з Кізлівця 1. (На річні Варяжанці стояв міст, званий « На Козлівці ». За річною знаходилися рештки; млина — товсті палі у воді — і гребля звана « Дякова ». В Козлівці жила родина Дулів).

Стара дерев'яна церква, збудована в Угринові в 1759 році, стояла недалеко « плебанії » на високому лівому березі річки Варяжанки. Церква була візитована перемиським єпископом Іваном Снігурським у 1842 році. У шематизмі перемиської єпархії за 1887 рік є згадка, що при угринівській церкві св. Отця Миколая існувало братство, затверджене єпископом Максиміліяном Риллом у 1772 році.

В 1890 році Угринів мав 1594 мешканців, з того: 1147 греко-католиків, 359 римо-католиків і 87 жидів.

* * *

Тяжке було життя наших прадідів за часів панщини; були вони залежні від дідича, власника села. На українських землях під панування Австрії панщину обмежив цісар Йосиф II в 1782 році, а скасовано її зовсім 16 травня 1848 року. На пам'ятку знесення панщини поставлено в Угринові перед школою хрест з відповідним написом.

У вівторок після Зелених Свят 1848 р. вибухнув в Угринові великий пожар, як свідчать записки в грамотах померлих, що їх отець парох відчитував під час вавпокійного богослуження. Згоріло тоді ціле село. Ніхто не записав, яка була причина пожару. Старі люди розказували, що, мабуть, хтось із двірських посіпак підпалив село з пімсти, бо після знесення панщини угринівці побили деяких двірських тивунів (наставників). Після цього пожару влада не дозволяла будуватися на старих місцях. Щоб будинки не стояли надто близько себе, господарі мусіли ставити хати на

віддаленому місці. Тоді постала нова вулиця яку названо « Вигнанка ». Пізніше перекручено цю назву на « Вигаданка ».

Кожну нову вулицю поза центром села називано « Майдан ». В Угринові були три майдани: перший майдан при дорозі до Тудоркович, другий майдан « Вигаданка » і третій майдан — коло кладовища.

* * *

Коли угринівські селяни стали вільними після знесення панщини, любили пересиджувати в корчмі і задовжувалися в жидів. Тому, що були неписьменні, довг підписували корчмареві трьома хрестиками. Після великого пожару багато людей голодувало й брало збіжжя у жидів на кредит. Розважні господарі під проводом пароха почали нараджуватися, як рятувати людей від визиску. В 1850 році заложено в Угринові громадський шпихлір, що діяв до першої світової війни. Шпихлір стояв у шкільному саді напроти кооперативи. Перед ним було піддашшя, де висіла дубова дошка. Завідувачі шпихліра били дерев'яними довбеньками в цю дошку, немов у дзвін, і так давали знати людям, що шпихлір відчинений. На одвірку шпихліра в горі був вирізьблений рік заложення шпихліра: 1850. Перед першою світовою війною шпихлірем завідували Платін Сава та Іван Хома. Селяни позичали збіжжя на переднівку і віддавали восени або зимою після молочення — з 10-відсотковою винагородою (за 100 кг позиченого збіжжя віддавали 110 кг).

* * *

Ще від панщинних часів жид Хаїм мав в Угринові корчму, що приміщувалася в двірському будинку при дорозі до Сокаля. Корчмар Хаїм був хитрий і облесний. Він набув багато поля від п'яниць і провадив велику господарку. Був звичай, що угринівська « княгиня » (дівчина, яка виходила заміж) йшла з коровайцем кланятися до Хаїма так само, як і до свого пароха. Жінка Хаїма пекла медяник кожній « княгині » на весілля. Цей панщинний звичай скасовано пізніше, коли в Угринові в читальні почалася освітня праця. Корчмар Хаїм помалу повипродував землю і вибрався з села.

Між Угриновом і Долобичевом на австрійсько-російській границі була митна комора. По російській стороні стояла станиця, тобто будинок для пограничників, а з австрійської сторони була будка, де повнили службу австрійські стражники. На дорозі стояла рогатка. Фірманки їздили з нашої сторони в « Росію » по пшеницю,

ключчя, цукор і вужевки (скручена ліщина або лозина, якої вживали до в'язання дерева при сплавах на річках), а з « Росії » до Сокаля їздили по вугілля. Такий переїзд через границю був дуже корисний для угринівських господарів. Вони мали добрі зарібки й купували поля та ставили нові будинки.

При границі відбувалося велике пачкарство, перехід через границю був дуже легкий тому що від Долобичева до Шихтор границя проходила лісом впродовж яких 5 кілометрів. Російські стійкові стояли на границі рідко (один салдат на 1 кілометр границі), а з австрійської сторони тільки раз на добу стражник приходив на границю. З Угринова носили за кордон спирт (оковиту) в міхурах, а з-за кордону приносили тютюн, табаку й сукно. Крізь Угринів йшла в Росію контрабанда зброї (револьверів) і підпільної революційної преси зі Швайцарії. Довіреними пачкарями були Луць Тацюн з Угринова і Юрко Король з Нісмич, що разом з російськими аґентами переносили пачки за кордон.

Через « зелену границю » переходило також багато еміґрантів-утікачів, головним чином з Холмщини, що виїздили до Канади. Були спеціяльні « переводчики », які з « Росії » переводили втікачів на австрійську сторону. Еміґранти ночами йшли цілими родинами і в ранці всі сходилися на станицю жандармерії в Угринові, де їх трусили й підводами відвозили до Сокаля під проводом одного жандарма. Австрійська влада підтримувала цю еміґрацію російських громадян.

В цьому часі побудовано шосу з Угринова до Сокаля. Можна було в кожному пору року їхати з вантажем; давніше це було неможливе.

В роках 1898-1900 побудовано в Угринові величаву мурована церкву св. Отця Миколая стараннями отця пароха Симеона Смулки та місцевих парохіян.

У 1909 році вибудовано в Угринові поверхову мурована школу з вежею, на якій годинник показував години на чотири сторони села.

В Угринові названо вулиці в 1911 році. Вулицю від молочарні до гр.-кат. парохіяльного дому названо вулицею Маркіяна Шашкевича, вулицю від костела селом — вулицею Тараса Шевченка, бічну вулицю, звану « Кут » від Шевченківської до кооперативи — вулицею Івана Котляревського.

II. *Початки культурно-освітньої та економічної діяльности в Угринові.*

В 90-их роках минулого століття існувала в Угринові читальня « Товариства ім. Михайла Качковського ». Книжечки цього товариства й місячник « Наука », де повчальні й цікаві статті, приходили до Угринова, будучи першими променями освіти. На книжечках, що їх дідо Семена Сави одержував кожного місяця, на першій сторінці стояло « Молися, трудися, учися, трезвися », і в горі « З нами Бог ». У батька Семена Сави, Платона, були оправлені річники місячника « Наука ».

Треба знати, що Михайло Качковський, радник суду й голова церковного Комітету в Самборі, був великим галицько-руським патріотом і меценатом рідного письменства. Історик Микола Андрусяк пише, що Михайло Качковський захопився культурою рідної мови та підпомагав видавництва й авторів обох таборів, народовецького і староруського. Радник Качковський записав свою кам'яницю в Самборі на просвітні цілі й залишив великі фонди для нагород письменникам.

Деякий час угринівським гр.-кат. парохом був отець Величко, що пізніше перейняв парохію в Нісмичах. Старі угринівці згадували про отця Величка, як він передсказував, що « люди літатимуть у повітрі і робитимуть фотографії сонцем ». Після отця Величка завідувачем угринівської парохії став отець Михайло Миколаєвич, пізніший парох і декан в Скоморохах коло Сокаля.

Наступний угринівський греко-католицький парох, отець Теодор Коснєрський заложив « Братство тверезости ». Хто вступив до цього Братства, мусів у церкві присягнути, що до смерти не буде пити горілки. Поставлено пам'ятковий залізний хрест на цементовому постументі. На раменах хреста був напис: « Памятник Братства тверезости заведеного от Пія Папи IX 1874. Господи оружіє на діявола крест твой дал єси нам ». Хрест « Братства тверезости » стояв поруч хреста, який був поставлений на пам'ятку знесення панщини.

Отець Коснєрський був зразковим господарем, садівником і огородником. Він щепив добрі ґатунки яблук і груш та садив волоські горіхи, морву й виноград. Семен Сава каже, що його дідо отримав від отця Коснєрського волоського горіха й морву, що росли коло хати, а виноград посадив у пасіці. Отець Коснєрський заохочував людей, щоб садили більше картоплі і щоб сіяли конюшину. Коли за намовою отця Коснєрського Лесько Федейко посадив один корець картоплі, усі дуже дивувалися, бо до цього часу дуже мало садили.

Поучення й заохота отця Коснєрського причинилися до поступу в сільському господарстві угринівців.

Тодішній війт Яків Сенюк був явним ворогом отця Коснєрського і завжди виступав проти нього. Отець Коснєрський сказав Угринівцям: « Побачите, що Сенюка вб'є грім ». І так сталося. Коли війт Сенюк вертався з Сокаля, зірвалася буря і його вбив грім.

Після смерти отця Коснєрського завідателем парохії в Угринові став отець Михайло Мриц, який пізніше був катедральним парохом і капітульним каноніком в Перемишлі.

III. *Спомини про отця пароха Симеона Смулку, його діяльність і будову нової Церкви в Угринові.*

В 1889 році перейняв греко-католицьку парохію в Угринові отець Симеон Смулка. Він був ревним душпастирем і добрим батьком для кожної української сім'ї.

Старі угринівські громадяни розповідали, що господарі йшли з усякими потребами й клопотами по раду до отця Смулки, бо відносилися до нього з великим довір'ям, поманою і любов'ю. Він заговорив до кожного, кого стрінув. Отець Смулка перший спішив з допомогою, коли хто погорів, і давав убогим збіжжя на переднівку, тільки наказував, щоб про це нікому не говорили.

Отець Смулка пропаґував тверезість і заохочував парохіян, щоби вписувалися до «Братства тверезости ». 86-літня мати Семена Сави розповідала, що вона й її два брати, заохочені отцем Смулкою, склали присягу на тверезість.

Щоб вирвати парохіян з чужих лихварських рук, отець Смулка поставив на громадській раді внесок, щоб заложити християнську крамницю й подбати про концесію на трафіку. Тоді відкрито крамницю в хаті коло старої церкви й трафіку в громадському домі.

В цьому часі засновано також « Пожарну сторожу », так званих « фаєрманів ». Першим керманичем « Пожарної сторожі » був Степан Сич. Він подбав про ручну переносну сикавку; пізніше куплено другу, кінну.

* * *

В 1890 році заложено в Угринові читальню « Просвіти », що приміщувалася в дяківці коло церкви. Отець Смулка і вчитель Скорупський згуртували місцевих громадян. Вони слухали мудрих рад своїх провідників і помагали відродити село. Діяльними « читальниками », як називано активних членів читальні, були: Степан Борачук, Олександер Гнатюк, Пилип Борачук, Гнат Сава, Іван Горбай, Платін Сава, Гапко Гнатюк, Юрко Дацюк, Іван Федейко.

Почалася пожвавлена культурно-освітня праця. Бібліотека читальні все далі збільшувалася новими книжками. Багато читальняників стало членами Товариства « Просвіта » у Львові. Кожного місяця приходили до них членські книжки. Угринівська читальня « Просвіта » стала передовим культурно-освітнім осередком в сокальському повіті. Під проводом отця Смулки й відданих йому читальників Угринів став зразком в освітній праці для інших сіл.

При угринівській читальні « Просвіти » засновано самодіяльний аматорський гурток. Перша театральна вистава « Тимко Капраль » відбулася в пожарному будинку (ремізі). Режисером був учитель Скорупський. Пізніше аматорський гурток дав театральні вистави «Підгір'яни » й « Верховинці ». Тоді ще не було таких театральних вистав в околиці, тому давали їх в Угринові по декілька разів для глядачів із сусідніх сіл. Коли аматорський гурток виставив « Вифлеємську Ніч », зібралося на виставу дуже багато людей. Тому під час Різдвяних Свят виставляли її три рази. Головними акторами були Гнат Сава, Іван Вербівський, Платін Сава, Варвара Конишевська. Читальняний хор кожного року давав концерт в честь Тараса Шевченика.

* * *

Отець Семен Смулка був великим українським діячем і відважним провідником парохіян. Під час відомих баденівських провокаційних виборів у 1897 році отець Смулка виявив незвичайну відвагу, посвяту й витривалість, як розповідав тодішній правиборець з Угринова, Платін Сава. В Повітовій Раді в Сокалі правиборці мусіли переходити коридором, де чекали різні посіпаки. Вони старалися спровокувати якусь авантюру, щоб арештувати правиборців і не допустити їх віддавати голоси на українських послів; ці посіпаки намагалися виривати виборчі картки у правиборців. Отець Смулка знав про ці надужиття, тому сказав до угринівських правиборців: « Мусимо віддати виборчі картки на своїх послів, хочби нам робили всякі перешкоди. Не даймо спровокуватися; мусимо усе перетерпіти. Я йду наперед, а ви за мною ». Коли отець Смулка переходив коридорами Повітової Ради, посіпаки шарпали його за реверенду і обірвали рукав і ґузики. Один провокатор хотів повалити отця Смулку, однак він був сильніший. Дісталося і правиборцям, які за прикладом свого геройського провідника стерпіли усе й занесли свої виборчі картки до урни. Про ці скандальні вибори поміщено обширний допис у щоденнику « Діло ».

* * *

Разом з освітою прийшов до Угринова добробут. Село стало набирати кращого зовнішнього вигляду. Господарі почали будувати нові отинковані доми з гарно виробленими наріжними стовпами, і дахи покдивати блахою. Господарі Лука Гнатюк, Теодор Голяр та Іван Вербівський побудували муровані доми й поставили паркани зі штахетів замість городжених з ліщини плотів.

Отець Семен Смулка був зразковим господарем і провадив нову поступову господарку. Давніше угринівські господарі ділили поля на так звані три « руки » — на три частини. В одній сіяли озимину, в другій — яре збіжжя, а третя відпочивала, лежала облогом, « парениною ». Людей прибувало, а хліба бракувало, бо третина піль не була обсіяна. Отець вияснював господарям, яка це велика втрата через облоги і як можна поліпшити урожайність поля управою конюшини й вики. Помалу господарі зліквідували давню триполеву господарку.

Жнива, час збору збіжжя, були в Угринові немов освяченим часом. Жнива тяглися довго, майже цілий місяць, бо пшеницю й жито жали серпами, тільки яре збіжжя косили. Господарі приготовлялися до жнив дуже старанно. Завжди перед жнивами парох відправляв Службу Божу за добрий збір збіжжя. Люди приступали до сповіді і св. Причастя. В часі жнив не було забав з музикою. Щойно після обжинок на приходстві відбувалися перші літні музики.

Угринівські громадяни розповідають, що під час жнив отець Смулка стояв нераз у брамі коло приходського дому, коли господарі возили снопи з поля. Питав їх, як зародило поле, скільки зібрали кіп з « морґа ». Як прийшли жнива, усі йшли до отця пароха на толоку, тобто на спільну жнивну працю і за один або два дні вижинали й викошували усе парохове збіжжя. Увечері дівчата й хлопці несли дожинкові вінки на « плебанію ». На приходському подвірї розставляли столи і відбувалося вгощування женців, під час якого співали й танцювали.

* * *

Стара дерев'яна Церква св. Отця Миколая в Угринові вже не могла вмістити парохіян. Стараннням пароха Семена Смулки почалися проготування до будови нової великої мурованої Церкви.

У 1895 році на громадській раді ухвалено на будову Церкви так звану « конкуренцію », тобто додаток до ґрунтового податку. Щоб кошти будови були менші, побудовано цегольню під сусіднім

холмським селом Гонятином на полі Григорія Кощина і випалено в ній усю цеглу на будову Церкви — три мільйони цегол. Глину до виробу цегли брали також із сусідніх ґрунтів Демка Павлюка й Якима Гнатюка. Місцевий дідич колятор Евстафій Сцібор-Рильський давав дерево на випалювання цегли.

В 1897 році приступлено до будови нової Церкви. На громадській раді йшов спір, де її будувати. Загал громадян і Смулка були за тим, щоб Церкву збудувати на ринку в тому місці, де пізніше збудовано поверхову школу. Тут було дуже репрезентативне місце: Церква стояла б відкира фронтом до ринку, що дуже відповідало б для цілого села. Однак тодішній війт і старший церковний провізор Іван Вербівський спротивилися й намовили громадян, щоб Церкву побудувати там, де вона стоїть тепер. Це місце, положене близько хат і господарських будинків, на розі двох вулиць, було мале і невідповідне на будову великої Церкви та не давало такого гарного виду. Здалека її не було видно, бо з усіх сторін була закрита будинками.

Церкву будовано три роки. Годі описати, скільки труду й посвяти вклав Смулка при будові нової Церкви. Хоч був вибраний Комітет будови Церкви, члени Комітету були зайняті своїми господарськими справами. Завжди треба було доглянути, чи не бракує цегли або піску, що його привозили головно зі Старгорода, віддаленого 8 кілометрів. У 1900 році величава Церква св. Отця Миколая була готова. Навколо поставлено огорожу з підмуровкою й мурованими стовпами. Зроблено залізну браму і залізні хвіртки та побудовано мурована дзвіницю.

23-ого вересня 1900 року перемиський єпископ, Константин Чехович посвятив церкву. Кінна бандерія виїхала назустріч єпископові під село Хоробрів віддалене 8 кілометрів. Владика приїхав каретою колятора Рильського, запряженою чотирма баскими кіньми. Коли єпископ Чехович переносив святі Тайни зі старої Церкви, ціла дорога була вистелена килимами й обрусами. Під час посвячення Церкви і архиерейської Служби Божої до Церкви не впускали мешканців Угринова з браку місця, і тільки чужих людей що прибули з процесіями з цілого варязького деканату в переддень посвячення Церкви. На архиерейській Службі Божій співав угринівський хор під дириґентурою дяка Олександра Гнатюка. Єпископ похвалив хор і сказав, що не багато парохій може похвалитися таким хором і такими співаками. Члени Комітету видали гострі накази, що не вільно нікому курити в селі, щоб не спричинити пожару. Цілу ніч тоді чувала пожарна сторожа і кого зустріла з папіроскою, замикала в громадському арешті.

Дочка Семена Смулки Євгенія Ріпецька розповідала, що на другий день після посвячення Церкви війт Іван Вербівський з членами комітету будови Церкви прийшов до парохіяльного дому і вручив отцеві парохові цінний дарунок — його портрет, намальований артистом-малярем з Мюнхену, як подяку за великі труди, положені при будові церкви. Єпископ Чехович відвідав війта і провізора Вербівського, щоби віддати візиту. Після привітання з усіми, звернувся жартом до господині: « А тепер, госпосю, гостіть мене ». Війтова жінка Христина відповіла: « Ваше Преосвященство, нехай моя родина буде сьогодні Мартою. Я хочу бути євангельською Марією. Клякнула і просила: « Владико, благословіть ». Відповідь здивувала і подобалась так єпископові як і присутнім. Всі знали, що про їду не могло бути мови, бо щойно закінчився обід на плебанії і по хатах, але такої влучної і зворушливої відповіді ніхто не сподівався.

Перемиська єпископська консисторія надала парохові Семенові Смулці крилошанські відзнаки як признання за його великі церковні заслуги.

* * *

У 1908 році заходами Смулки замість громадської крамниці засновано в Угринові споживчу кооперативу, яку названо « Зоря ». Кооператива системи Рочдейль провадила оживлену торгівлю й давала членам дивіденду від закуплених товарів.

Тоді угринівську римо-католицьку парохію обслуговував отець Теофіль Мошинський, що жив у приятельських взаєминах з парохом Семеном Смулкою. Вони спільно працювали над економічним піднесенням Угринова. За спільною ініціятивою засновано в 1908 році позичково-щадничу касу, так звану « райфанзенку », що позичала гроші на догідний процент. У 1910 році заходами обидвох отців засновано молочарську спілку і побудовано для молочарні мурований дім. Дідич Рильський, що був членом молочарської спілки дав площу під будову дому молочарні. Закуплено машини до виробу масла й заінстальовано котли, що парою підгрівали молоко.

* * *

Угринівська громадянка Олександра Гнатюкова в своєму спогаді про пароха Семена Смулку пише: « Ми молоді жили в Угринові під дбайливою опікою отця Смулки, що вмів вести церкву, свій дім і ціле село. Коли я поступила в школу, отець Смулка вчив нас правд Христової віри і вщіплював у наші серця велику любов до Церкви

й народу та пошану до старих людей. Він відновив у церкві « Братство св. Отця Миколая », до якого належали самі побожні господарі, а потім заложив « Братство Пресв. Серця Христового ». Пам'ятаю, з якою радістю ми чекали на першу неділю місяця, коли відправлялася в церкві вечірня з молебнем до Пресв. Серця Христового і з суплікацією. В селі була любов поміж людьми. Отець Смулка ніколи не позволив, щоб у якійсь хаті була незгода. Він зараз старався завести лад у сімї і згоду поміж сусідами, коли трапилася сварня. З великим болем і смутком ми переживали передчасну смерть нашого доброго, улюбленого душпастиря, отця Семена Смулки ».

* * *

Отець канонік Семен Смулка помер в Угринові на недугу рака 8-го липня 1913 року на 56 році життя. Він залишив подругу Михайлину з роду Миколаєвич, чотири дочки й трьох синів.

Найстарший син Клим, що закінчив правничі студії у Львівському університеті, продовж 35 років працював в Угринові на культурно-освітньому та економічному полі. Син Володимир був парохом в Манастирі (повіт Ярослав) і в Ульвівку коло Сокаля та як укр.-кат. душпастир помер в Міннеаполісі, ЗДА. Наймолодший син Омелян, ілюстратор а потім директор Кооперативного Союзу у Заліщиках, помер як еміґрант у Німеччині.

Найстарша дочка Ірена була дружиною отця Михайла Карп'яка, катехита народної жіночої школи в Сокалі, який пізніше став парохом в Ульвівку і варязьким деканом. Дочка Євгенія, дружина отця Мирослава Ріпецького, впродовж 53 років помагала йому у всебічній діяльності в Мостах Великих (жовківський повіт), в Лісках (сокальський повіт) і на засланні в Хшанові коло Елку (білостоцьке воєвідство), де померла 30-го травня 1966 року. Дочка Ольга була дружиною отця Івана Кашубинського, пароха в Угринові, і як голова Гуртка « Союзу Українок » вела жваву діяльність серед угринівських жінок. Наймолодша дочка Марія вчителювала в Ульвівку, а по звільненню польською владою з іншими учительками українками за участь у Панахиді по бл.п. Ользі Бассараб, працювала книговодом в Союзі Кооператив у Сокалі. Брала дуже активну участь у громадському і культурному житті міста та повіту. Довголітня секретарка філії Союзу Українок у Сокалі, була дуже доброю бесідницею і організаторкою. Марія була одружена з Африканом Хрущем, яких після філософічних і правничих університетських студій зайняв становище інспектора Кооперативного Союзу у

Львові і під час другої світової війни був головою Допомогового Комітету в Грубешові (люблинське воєвідство). Обоє померли на еміґранції в Нью-Йорку.

IV. *Діяльність угринівського дяка Олександра Гнатюка.*

Спомин про життя й діяльність визначного дяка й діяча Олександра Гнатюка написав Теодосій Вербівський, колишній солтис в Угринові.

За намовою пароха Смулки Олександер Гнатюк, що мав чудовий голос, пішов на науку до дяка Полотнюка. Він жив у селі Клюсові коло Христинополя і був тоді дяком при парохіяльній церкві отців василіян. Кандидат на дяка Олександер Гнатюк мав замилування до співу й музики. Він Упродовж кількох років, крім дяківства й нотного співу, опанував дириґентуру та з успіхом склав дяківський іспит у Перемишлі. Як висококваліфікований і незвичайно здібний дяк Олександер Гнатюк вернувся до Угринова і тут впродовж 60 років працював при греко-католицькій церкві і в місцевих установах.

Дяк Гнатюк присвятив багато часу й труду зорганізуванню церковного хору в Угринові й навчанню співу. Його хата стала осередком музичної й вокальної культури в Угринові. За час своєї довгої дяківської й дириґентської праці він зумів вишколити багатьох добрих співачок і співаків та кількадесятьох кваліфікованих дяків, що зайняли по парохіях дяківські становища. Угринівський хор співав на церковних богослуженнях та на народних святах і славився на всю околицю.

Олександер Гнатюк любив своє рідне село й не скористався з приманливих пропозицій. Коли під час посвячення угринівської новозбудованої церкви єпископ Чехович почув прегарний спів церковного хору й довідався про здібнощі дяка Гнатюка та про його любов до церковної й народної пісні, запропонував йому зайняти становище дяка при катедральній церкві в Перемишлі. Тоді Смулка звернувся до дяка Гнатюка, кажучи: « Ну що ж, Олександре, залишимося при нашій церкві до кінця життя ». І він залишився.

Дяк Гнатюк був одночасно визначним культурно-освітнім і суспільним діячем. Він зробив багато для піднесення української культури й освіти в Угринові та давав односельчанам добрий приклад суспільного діяча.

Він був одним з фундаторів і засновників так званої « Угринівської бурси » в Сокалі, призначеної для гімназійної молоді з

Угринова й інших сіл Сокальщини. Заснування « Угринівської бурси » збільшило кількість гімназистів з Угринова.

Від заснування українського асекураційного товариства « Дністер » у Львові Олександер Гнатюк був аґентом цього товариства для Угринова й дооколичніх сіл. Через деякий час він був справником і касиром кооперативи « Зоря » та членом управи районової молочарні, виділовим читальні « Просвіта » та членом комітетів будови церкви, школи, будинку молочарні й « Народного Дому ».

Він був також зразковим батьком рідні. Виховав трьох синів і одну дочку. Сини вчилися в гімназії і в учительській семінарії в Сокалі. Син Михайло згинув під час першої світової війни на італійському фронті, а син Яків у рядах Української Галицької Армії. Син Гнат щасливо повернувся з війни, закінчив історичні студії у львівському університеті і став гімназійним учителем у Сокалі. Дочка Євгенія, дружина визначного угринівського діяча Теодозія Вербівського, брала участь у діяльності Гуртка « Союзу Українок » і в аматорському гурту читальні « Просвіта » та залишилася зразком доброї господині.

1-го липня 1945 року помер дяк Олександер Гнатюк на 79 році життя. Похорон відбувся при великому здвизі громадян з Угринова й сусідніх сіл під проводом о. Конона Полішка, завідувача угринівської парохії, Теодора Білевича, пароха в Нісмичах та каноніка Мирослава Ріпецького, пароха в Лісках, що й виголосив надгробну промову.

V. *Релігійне життя й церковні звичаї в Угринові.*

В шематизмі перемиської єпархії є вістка, що ерекційна грамота греко-катол. парохії в Угринові датується 1698 роком за панування польського короля Авґуста II.

Завдяки невсипущій душпастирській праці парохів українське населення Угринова стало глибоко релігійним і дуже побожним. Перед першою світовою війною при угринівській церкві існували три братства: « Братство святого Отця Миколая », « Братство тверезости » й « Братство Пресвятого Серця Христового » разом з « Апостольством Молитви ». Члени братства передплачували 40 примірників релігійного місячника « Місіонар », що його видавали отці василіяни в Жовкві.

Величаво, немов у катедральній церкві, відбувалися богослуження в церкві в Угринові. На вечірні й утрені співало біля 12 крилосників у двох крилосах; на « Світе тихий » і « Слава во вишних »

вони виходили на середину Церкви. Коли по заході сонця в переддень неділі чи свята задзвонив великий дзвін, усі парохіяни кидали працю і йшли до церкви на вечірню. Під час недільної і святкової Служби Божої залишалися по хатах тільки немічні, старці й малі діти. Угринівці були жертволюбиві. Щораз хтось з поміж парохіян справляв до церкви якісь речі — фелон або хоругви. Гарний кивот у виді церкви купила Євфросина Медвідь, жінка Петра.

* * *

Радісно святковано в Угринові Різдвяні Свята. В день перед Різдвом Христовим був строгий піст. Господарі обв'язували перевеслом з соломи овочеві дерева, щоб добре родили. Старші не їли до появи вечірньої зірки. Коли на небі показалася зірка, господар — батько або дідо — приносив до хати в'язанку сіна зі словами: «Христос раждається ». Господиня стелила сіно під обрус на столі й клала його під стіл та подавала дванадцять страв. Після молитви батько або дідо бажав усім доброго здоров'я й усі сідали до столу та споживали святу вечерю. При кінці вечері їли кутю, тобто опихану пшеницю з маком і медом. Миску з їдою залишали на ніч в пам'ять померлих. Сіно лежало на столі і під столом впродовж двох днів Різдвяних Свят. Третього дня свят забирали сіно й давали худобі. Під час Різдвяних Свят в селі довго вночі лунали коляди. Провізор з дзвінком ходив враз з хлопцями колядувати на церкву. Молодь і старші колядували на культурні та місцеві цілі. Малі діти гуртками колядували окремо. Відчинивши двері сіней, просили дозволу колядували. Музиканти ходили від хати до хати й грали коляди. В часі Різдвяних Свят не було забав з музикою ні весіль. Щойно на Йордан, як парох посвятив воду, відбувалася забава з музикою.

Перед Новим Роком хлопці ходили по селі « когутати » і на Новий Рік рано сіяли збіжжя по кімнатах та складали новорічні побажання.

* * *

Дуже торжественно святкували в Угринові йорданське свято — Богоявлення Господнє. В переддень відбувалося водосвяття перед церквою. Післяполудня провізори та молоді члени братств ішли над річку Варяжанку й вирізували з льоду високий на два метри хрест та ставляли його на постументі з леду. Дівчата вішали навколо хреста вінки зі смерекових гиллячок і паперових квітів. Перед хрестом прорублено полонку у виді йорданського хреста. Довкола хреста й полонки повтикувано молоді смерічки. На Бого-

явлення Господнє по Службі Божій парох з процесією ішов над річку святити воду. Перед першою світовою війною на водосвяття приходила також процесія з костела з о. Мошинським. Після водосвяття люди набирали свяченої води в дзбанки, і вдома господар кропив усі будинки й худобу. На кожних дверях в хаті, стодолі й стайні рисували крейдою хрест. Свячену воду зберігали цілий рік. Хоч парох святив воду декілька разів у році, йорданська вода мала найбільше значення. Кропили нею засіки перед звізкою збіжжя, кропили насіння в мішках перед засівом, кропили молодих, коли йшли до шлюбу, кропили яйця, клали під квочку, кропили худобу, коли на весну перший раз виганяли на пасовище.

* * *

У Великий Піст після вечірні парох проводив катехизацію — виголошував катехитичні науки та перепитував хлопців і дівчат. Молодь уважно слухала, щоб добре відповісти на питання. В понеділок, в середу й п'ятницю Великого Посту відправлялася Напередосвячених Дарів Служба Божа. У Великому Пості в четвер увечері жінки сходилися в одній хаті й відбували « хресну дорогу » з 14 страстними розважаннями. Угринівські парохіяни заховували строго Великий Піст. В першому і останньому тижні не їли ні молока, ні м'яса, а деякі старші не їли м'яса впродовж усього Великого Посту.

В Сиропусну неділю парох відправляв Службу Божу й парастас за усіх померлих парохіян. В Квітну (Вербну) неділю відбувалося свячення лози, і при мируванні кожний отримував одну лозу. У велику п'ятницю й суботу не дзвонено: в церкві й при обході з плащеницею калатали дерев'яними калаталками.

Коли парох на Великдень на Воскресній Утрені заспівав уперше « Христос воскрес », молодь стріляла з моздірів. Після Воскресної Служби Божої парох святив паски при супроводі процесії. Пасхи несено під церкву в гарному кошику, накритому вишиваним рушником. Давніше привозили возом святити паски, бо парох святив хліб, масло, яйця, ковбасу й печене порося.

Під час Великодних свят дівчата співали гагілки — мелодійні пісні, що прославляли життєрадість, весняну свіжість і життєву силу, — ходячи притому в колесо « кривого танцю ». Хлопці забавлялися окремо або прислухувалися. Часом зачеплені дотинками дівчат відповідали співом або входили гуртом між дівчат і пере-

ривали на коротко забаву. Гагілки вирізняються з-поміж інших пісень і складом, і змістом і мелодіями.

В суботу після Великодних свят відправлялося в церкві поминальне богослуження « проводи ». В Томину (Провідну) неділю парох ішов з процесією на кладовище й відправляв воскресний парастас за померлих парохіян, а потім на поодиноких могилах. Запрошені сусідні отці помагали відправляти парастаси на могилах.

Перед Провідною неділею угринівці робили порядки на кладовищі: білили хрести, ставили нові та порядкували могили та приводили кладовище до зразкового порядку. Хто з-поміж угринівців мешкав по інших селах, приїздив у Провідну неділю на угринівське кладовище і брав участь у святі померлих.

* * *

В пам'ятний день знесення панщини 16-го травня після святкової Служби Божої угринівські парохіяни йшли з процесією до хрестів знесення панщини й братства тверезости, і парох відправляв молебен до Матери Божої.

* * *

В Зелені Свята господарі маїли зеленню свої доми й подвір'я. Перед домом застромлювали берізки й липки, а в хаті, в сінях і на подвір'ї стелено шувар. Також церква була прибрана зеленню.

Після зеленосвяточної відправи два хлопці з хрестами й дівчата з процесійними образами йшли вулицями села на ринок і парох коло криниці святив воду й зілля, що жінки тримали в руках. Це посвячене зілля сушили і вкладали під наріжні стовпи, коли хто будував нову хату, та ще давали корові до пійла після отелення й робили з нього для покійника подушечку під голову.

На другий день Зелених Свят відбувався обхід угринівських піль в тій стороні, де була озимина. Коли при дорозі стояв хрест, процесія спинялася, співали « Царю небесний », і парох читав молитви за охорону піль від граду й тучі. Кожний господар чекав з сім'єю коло свого поля, і парох читав Євангелію й благословив поле. Дівчата плели вінки з житніх колосків до хоругов і образів. Під час зеленосвяточного обходу співали пісні: « Пасли пастирі овци на горі » і « Пречистая Діво, Мати руського краю ». Перед першою світовою війною угринівці святкували ще й третій день Зелених Свят.

* * *

В свято Пресвятої Євхаристії провізори приготовляли престоли на чотирьох сторонах під церквою та вбирали молодими деревцями й квітами. Після святкової Служби Божої парох з процесією виходив до престолів і при кожному читав Євангелію, після чого співано частину суплікації. Перед парохом, що ніс монстранцію з Божим Тілом, діти під проводом паніматки або вчительки сипали квітки й скандували: « Свят, свят, свят Господь Бог Саваот ».

Для угринівських дітей свято Пресв. Євхаристії було пам'ятне, бо перед церковною брамою перекупки з Варяжа продавали цукорки й калачі, як на відпусті.

* * *

Після жнив у день Братів Маккавейських по Службі Божій процесія йшла до криниці під горбом на « Будаках ». Парох святив воду й вінки з розхідника й колосся збіжжів та головки маку.

* * *

На Преображення Господнє (Спаса) в церкві відбувалося свячення овочів — яблук і грушок. Після Служби Божої жінки розстелювали хустини з овочами уздовж церкви в двох рядах і після молитов парох кропив овочі свяченою водою.

* * *

Храмове свято Отця Миколая святковано величаво. Три запрошені священики відправляли соборну Службу Божу й акафист до Отця Миколая. На другий день, в попразен, на завпокійній Службі Божій парохіяни приступали до сповіді й св. Причастя.

* * *

На угринівській дзвініці було шість дзвонів — один великий, два менші й три малі. Коли дзвонили всі враз, виходила гарна мелодія. Головним дзвонарем був дід Лесько Ромасюк. Без його згоди ніхто не міг рушити дзвоном. Перед Службою Божою він починав дзвонити великим дзвоном тричі, згодом іншими дзвонами тричі, а щойно потім всіма дзвонами. Усе дзвонення було добре зорганізоване.

VI. *Нова поверхова школа в Угринові та угринівські вчителі й студенти.*

Перша угринівська школа була в тому місці, де нині церква. Вчив у ній дяк. Пізніше побудовано дерев'яну школу там, де тепер нова мурована школа. Була необхідна потреба збудувати нову школу, бо давня не могла вмістити школярів, що вчилися на дві зміни — вранці й післяполудня.

У 1909 році побудовано мурована поверхову школу з чотирьома просторими залями й мешканням для директора. Школу побудовано з червоної й жовтої цегли; вона виглядала гарно, і знадвору не була тинкована. На шкільному будинку була вежа, на якій годинник показував години на чотири сторони села та бив повні години й півгодини. Фундатором годинника був дідич Рильський. Перед школою засаджено невеликий парк та огороджено парканом. В парку посаджено липи, акації, каштани й сливи. Коло парку була громадська криниця з помпою.

Діяльним вчителем з-перед першої світової війни був Йоаким Скорупський, що провадив у читальні «Просвіти» культурно-освітню працю. Він займався організуванням і постановкою театральних вистав.

Пізніше Скорупський був учителем в Нісмичах і його стараннями побудовано там нову гарну мурована школу. Він провадив в Нісмичах хор і аматорський театральний гурток. Скорупський був добрим садівником і огородником. Він завів при школі шкілку шляхотних овочевих дерев і квітник.

Покликаний до війська під час першої світової війни Скорупський простудився, захворів на запалення легенів і помер на сухоти в 1915 році на 35 році життя. Вдячні громадяни Нісмич поставили 1927 року гарний пам'ятник на могилі свого незабутнього вчителя, доброго опікуна й виховника молоді. Скорупський походив зі села Вілбова в Сокальському повіті. Його дочка Меланія, замужня Собчик, живе в Кракові й подала відомості про свого батька.

* * *

В новозбудованій школі директором був Андрій Занько, родом з Мостів Великих у жовківському повіті. Він багато потрудився для культурного й економічного піднесення Угринова. Поза наукою в школі Занько вчив хлопців столярства, садівництва й пасічництва, а дівчат — огородництва. Школярі вчилися щепити молоді дерева.

В шкільному столярському верстаті хлопці робили рямкові новітні вулики.

Занько мав декілька пнів пчіл і вчив угринівських пасічників, як раціонально господарити в пасіці. Завдяки його поученням пасічники почали робити рямкові вулики, так звані «дзєржони», «слов'янські» й «галицькі», що різнилися розміром рямок.

Під час канікул Занько приготовляв учнів до гімназійних іспитів і заохочував батьків, щоб посилали дітей на науку до гімназії. Олександра Гнатюкова розповідає в своїх споминах, що угринівська школа була радістю цілого села. Вона добре пам'ятає день її посвячення, бо тоді ходила до третьої кляси. Школярі плели вінки, що ними прибирали школу. Директор Занько давав розпорядження на цей урочистий день. З великою нетерпеливістю чекали школярі, коли годинник на шкільній вежі битиме години.

Андрій Занько помер як емерит у Христинополі. Залишив дочок Марію й Зиновію та сина Богдана.

* * *

Давніше тільки українські інтеліґенти, священики й учителі посилали своїх дітей до гімназії. Угринівські господарі, заохочені своїми провідниками, почали посилати своїх синів на науку до гімназії в Сокалі. Найперше вчився в сокальській гімназії Ілярій Медвідь, що став урядником банку у Львові. Пізніше гімназійними учнями були Матвій Павлюк, що перед останньою війною був парохом у Боянці (жовківський повіт) і великомостенським деканом; на еміґрації він душпастирював у Чіле й у Канаді та помер в Торонто 1966 року; далі — Лука Сич і Петро Савчук, що стали вчителями, і як еміґранти працювали в Канаді, — Іван Кондратюк, вчитель, що згинув на Україні. Це були перші гімназійні учні, що вказали угринівським школярям дорогу до гімназії й університету.

* * *

Діяльні угринівські громадяни Степан і Пилип Борачуки подбали про орґанізування дволітнього підготовчого курсу до гімназії, що його називано приватною гімназією.

Управителем угринівського гімназійного курсу був Лев Сілецький, студент львівського університету, що в Самборі був членом українського гімназійного гуртка й хору. Він також провадив в Угринові працю в аматорському гуртку.

В Сокалі засновано для гімназійної молоді «Угринівську бур-

су », щоб не оплачувати дорогих « станцій ». Господинею в бурсі була Текля Попович з Угринова.

Багато угринівських студентів згинуло під час першої світової й польсько-української воєн. З-поміж тих, що пережили війни, Василь Прихідко й Юрій Савчук стали священиками, Гнат і Теодор Гнатюки — гімназійними вчителями, Михайло Павлюк — адвокатом, Роман Стефанівський інженером, Павло Сич — вчителем, Анастазія Гнатюк, що покінчила вчительську семінарію, одружилася з о. Матвієм Павлюком, Юліян Драган став урядником Повітового Кооперативного Союзу в Сокалі, Василь Тюхній і Михайло Прихідко стали ветеринарними лікарями, Теодосій Вербівський, що студіював теологію, став учителем, Іван Гнатюк є керівником школи в Сокалі, Петро Стефанівський як фахівець працює в Чіле, Степан Вербівський працює урядником банку в УРСР., а Семен Гнатюк, абсольвент права, працює в УРСР.

Угринівські студенти, приїжджаючи на свята й вакації, вели культурно-освітню працю в аматорському театральному гуртку, організуючи вистави й концерти.

VII. *Діяльність пароха Івана Кашубинського.*

В 1912 році о. Іван Кашубинський став помічником недужого о. каноніка Семена Смулки, свого тестя, і в 1914 році перейняв парохію в Угринові та виконував успішно душпастирські обов'язки до 1944 року.

Теодосій Вербівський, що після другої світової війни був солтисом в Угринові, в своєму спогаді про пароха Кашубинського пише, що він весь час своєї душпастирської праці втішався великою пошаною й довір'ям угринівських парохіян і під його вмілим проводом парохія Угринів була прикладом для околиці. Як людяний провідник і мудрий проповідник, о. Кашубинський своїм словом і прикладом заохочував парохіян до доброго. Люди вірили його словам, бачучи його зразкове життя.

Парох Іван Кашубинський був не тільки добрим душпастирем. Він був також невтомним діячем на полі піднесення культурного й економічного життя села Угринова. За весь час перебування в Угринові о. Кашубинський був головою читальні « Просвіта » й головою надзірної ради кооперативи « Зоря » та багато зробив для їх розвитку. Деякий час він був головою надзірної ради Повітового Союзу Кооператив і райнової молочарні в Сокалі.

Під проводом о. Пароха Кашубинського громадяни Угринова

приступили до будови поверхового « народного дому » й успішно закінчили її в 1929 році. У великій залі « народного дому » часто відбувалися театральні вистави й концерти, що їм о. Кашубинський присвячував багато часу. Він був душею аматорської художньої самодіяльности в Угринові, допомагав в режисеруванні та був дорадником при ґримуванні акторів.

Велику увагу й багато зусиль присвячував парох Кашубинський розвиткові кооперації, бо знав, що це єдина дорога до матеріяльного піднесення селян. Його праця й зусилля в кооперативній ділянці увінчалися чималим успіхом.

Теодосій Вербівський згадує, що для кожного громадянина Угринова незабутньою є постать о. Івана Кашубинського, як зразкового священика й неструдженого культурного діяча та мудрого співробітника на народній суспільній ниві. Його особа пов'язана з усіма проявами життя в Угринові.

* * *

О. Кашубинський дуже інтересувався товариством « Сокіл » й радо перебував з « соколами », а що мало великий моральний вплив на молодь. Він завжди був присутній на гутірках товариства, як розказує колишній голова товариства « Сокіл ». Під час атлетичних змагань бігів і скоків членів « Сокола » о. Кашубинський з годинником в руці мірив хвилини бігу й інші осяги змагунів. Він нераз довго приглядався грі молоді в шахи, бо цінив цю розвагу як прояв піднесення культурного рівеня життя.

* * *

В споминах Олександри Гнатюкової читаємо, що отець Іван Кашубинський прийшов до Угринова молодою людиною з великим запалом до праці й небуденним даром слова. « Ціле село раділо ним у церкві й поза церквою. О. Кашубинський любив свою церкву й своїх парохіян, любив Україну й підготовляв молодь на все, що може прийти, закликав бути готовою. І коли прийшов час, що Україна потребувала жертв, о. Кашубинський благословив нас на цей подвиг. І настав час, що йому самому прийшлося залишити улюблену церкву, сім'ю й село. Вернувшися з України до Угринова, з цілим селом ділив його долю й недолю. О. Кашубинський взяв на себе велике завдання побудови величавого « народного дому », що його здвигнули парохіяни, немов фортецю, на славу Угринова. І я там нераз заставала його серед старших громадян і молоді, що раділа ним, немов рідним батьком. Парох Кашубинський склав

і останню жертву для нашої України: він віддав свого одинокого сина Романа, що поляг як герой на білоруській землі. Нашого о. Івана Кашубинського будемо довго згадувати, і історія запише його славні вчинки для України й для народу ».

VIII. *Товариство « Січ » в Угринові.*

В 1912 році засновано в Угринові товариство « Січ », що перейняло всі прилади « Пожарної сторожі ». До « Січі » належали хлопці й дівчата та молоді чоловіки. Під час виступів « січовики » мали червоні ленти, перевішені через груди, чотарі носили червоножовті ленти, осавули й кошовий ще інші. Кожен міг пізнати, хто яке становище займає в « Січі ».

Першим кошовим був Данило Гнатюк, осавулом — Пилип Борачук, чотарем — Павло Тюхтій. В річницю скасування панщини січовики йшли походом у чвірках на ринок, де стояли хрест на пам'ятку знесення панщини і хрест братства тверезости. Січовики брали участь у вправах, що їх сокальський повітовий кіш робив в Сокалі на Валявці.

Під проводом братів Борачуків січовики вели пропаґанду проти корчмаря Екера, що розпивав людей, даючи горілку на борг. Він нечесно дописував до вчинених у корчмі довгів і деякі господарі втрачали поле через п'яницькі довги в корчмаря Екера. Щоб побороти пиянство, ухвалено на громадській раді подбати про концесію для свідомого угринівського громадянина, що не давав би горілки на кредит і в цей спосіб обмежував би її споживання. Концесію на продаж алькоголевих напитків дістав активний крилосник Гнат Сава. Корчмар Екер втратив клієнтів і перенісся з корчмою за село, де торгував тільки з візниками, що їздили з Холмщини до Сокаля по вугілля для цукроварень в Потуржині і в Мірчу.

Частина угринівських січовиків вороже поставилася до новойменованого пароха о. Кашубинського. Олександра Гнатювока пише в своїх споминах, що треба було мати багато такту, щоб це перемогти. Однак прийшла перша світова війна й чоловіки-січовики пішли на війну, а ті, хто залишився, здалися на пораду отця пароха.

IX. *Культурно-освітня, кооперативна й інша діяльність Клима Смулки.*

Вже як студент львівського університету, Клим Смулка, син о. пароха Семена, будучи добрим диригентом, помагав вишколювати хор і орґанізував театральні вистави.

У 1913 році на запрошення о. Константина Николаєвича, пароха в Жукові й відомого діяча в Любачівському повіті, угринівські хористи й театральні аматори під проводом Клима Смулки поїхали до Чесанова. В просторій театральній залі вони дали дві театральні вистави: « Ой, не ходи, Грицю » й « Невольник ». Глядачі вистав з о. деканом і послом Северином Метелею були захоплені гарною грою угринівських аматорів. В неділю угринівські хористи співали на Службі Божій в Жукові.

Обширні спомини про всебічну діяльність Клима Смулки написав Методій Солома, угринівський солтис під час другої світової війни й діяч, що співпрацював зі Смулкою.

Клим Смулка займався угринівським хором і часто провадив проби співу. У Велику П'ятницю хор дуже гарно співав псальми Бортнянського. Хор під диригентурою п. Смулки давав часто концерти з нагоди пам'ятних роковин — в честь Тараса Шевченка, в Листопадові роковини, в День Матері, в пам'ять Крутів. Смулка вибирав на концерти доволі трудні композиції найвизначніших українських музиків. Говорив, що відчуває внутрішнє задоволення, як хор виконає трудну пісню.

Клим Смулка брав жваву участь у діяльності аматорського гуртка і вчив передусім опереткових і оперних пісень. Спільно з артистом Григорієм Сусідком і вчителем Василем Вецем він зорганізував численні театральні вистави: « Украдене щастя », « Дай серцю волю », « Жидівка вихрестка », « Ніч під Івана Купала », « Підгіряни », « Сватання на Гончарівці », « Вифлеємська Ніч », « Ой, не ходи, Грицю », « Невольник », « Мартин Боруля », « Шельменко денщик », « Сотниківна » і багато інших. Вистава опери « Запорожець за Дунаєм » відбулася на великій сцені « народного дому » при фортепіяновому акомпаньяменті Марії Хрущ. Проби театральних вистав відбувалися двічі в тижні, а нераз ще додатково в неділю. Угринівський хор і аматорський гурток виїжджали на виступи до Сокаля й до сіл у сокальському повіті: до Ульвівка, Тудоркович, Городилович і Лісок та до холмського села Гонятина.

* * *

Другою ділянкою праці Клима Смулки були кооперація, рільництво й пасічництво. Він був книговодом кооперативи « Зоря », що за його стараннями стала одною з найкращих у сокальському повіті. В кооперативі заведено правило, що членам треба доставити все, чого потребують, а кооператива має купувати й продати всі господарські продукти. Зліквідовано в кооперативі борги, і торги

йшли тільки за готівку. Старанням управи « Зорі » збудовано цегольню, де випалювано цеглу на будову дороги крізь село, на будову « народного дому » й господарських будинків.

Після першої світової війни угринівські господарі почали господарити по-новітньому головно завдяки старанням Клима Смулки. Він провадив курси годівлі молочних корів, свиней і домашньої птиці, управи ріллі й сіножатів, раціонального переховування й вивоження обірника на призми та сіяння селекційного збіжжя сівалкою. За заохотою Смулки заложено господарську спілку, що купила першу в селі сівалку. До цієї спілки належали о. Кашубинський, М. Голяр, М. Солома, А. Сидор і П. Медвідь. Коли сіяли сівалкою, Смулка виходив в поле, щоб знайомити господарів з сівбою. Пізніше, до 1930 року, угринівські господарі заложили три таких спілки, що покупували сівалки до рядкового сіяння. Велика була участь господарів з Угринова, Нісмич та інших сіл у ветеринарійних курсах, що їх вели Смулка й ветеринар із Сокаля. Угринівські господарі почали купувати й селекційне збіжжя.

* * *

Клим Смулка був зразковим, поступовим пасічником. Його заходами відбувся в Угринові місячний пасічничий курс, на якому викладав агроном Боровський зі Львова. Смулка і вчитель Вець зорґанізували статутову пасічничу спілку. На полі Семена Сави під лісом « За Рудою » заведено спілкову пасіку. Поле обгороджено й поставлено хату, а члени позавозили туди свої вулики. До спілки належали С. Сава, Клим Смулка, о. Кашубинський, А. Сенюк, П. Дацюк, В. Вербівський, В. Вець, М. Солома й І. Пиріг. Кожен з цих пасічників передплачував часопис « Український пасічник ». Пасічники завели « українські » вулики системи Прокоповича, уживали штучної вощини й робили штучне роєння та вартували на пасіці за чергою влітку і взимі. Весною відбувалося чищення пасіки й білення хати та направа огорожі. Літом було медобрання, на яке приїздили члени пасічничої спілки. На Новий Рік пасічники проводили цілу ніч на розмовах і співах та забавлялися після вечері. На Йордан обходили пасіку й кропили вулики свяченою водою.

Багато праці вклав Смулка при будові « народного дому ». Він був касиром і книговодом комітету будови та своїми правними порадами допомагав комітетові. Смулка старався про придбання фондів на покриття коштів будови « народного дому ». Він орґанізував кожного місяця якусь театральну виставу або концерт, що

давали чималі прибутки. За порадою Смулки постановлено провести кожного року восени збірку картоплі на цілі будови « народного дому ». Збірка давала кілька ваґонів картоплі.

* * *

Клим Смулка був справжнім демократом. Він дуже любив угринівських господарів, що називали його « наш пан », і радо з ними розмовляв. Вони часто запрошували його на родинні святкування: весілля, хрестини й поминки. Він любив вести розмову з молоддю і давав поради на запити. Молоді дуже подобалися господарські й математичні курси, що їх провадив Смулка. Його вичікували нетерпеливо в читальні « Просвіта ». Він часто сидів на розмовах з молоддю вночі до пізньої години після відбору грошей з кооперативного торгу. Смулка був діяльний в читальняному радієвому клюбі, що закупив 1929 року 4-лямповий радіоапарат. Він дуже радо помагав орґанізувати фестини, на яких відбувалися спортові виступи молоді, фантова льотерія й забави з музикою.

Під час другої світової війни Клим Смулка був постійно в контакті з солтисом Методієм Соломою й давав поради, як оминати злих заряджень, щоб нікому не діялася кривда. В післявоєнні роки ділив з угринівцями їх долю й недолю та старався всім помогти.

Після переселення на північні мазурські землі Смулка жив в селі Баранові (повіт Мронґово ольштинського воєвідства) й працював у державному рільничому господарстві. Хоч недужий, утримував і далі контакти з угринівськими виселенцями.

Помер у лічниці в Мронґові на недугу рака 7-го грудня 1947 року на 62 році життя. Угринівські виселенці прибуди численно на його похорон і під проводом о. каноніка Мирослава Ріпецького серед жалібного співу хору відвели свого улюбленого провідника на кладовище у Мронґові.

X. *Австрійсько-російська війна.*

1-ого серпня 1914 року почалася австрійсько-російська війна, що стала першою світовою.

Перші сутички з російським військом трапилися в Угринові на самому пограниччі австрійської держави. Російські кавалеристи-козаки під'їздили під село. Одного дня австрійці ранили козака й привезли його до угринівської громадської канцелярії. О. Кашубинський прийшов, висповідав його, а на другий день він і помер.

Коли ж іншим разом російське військо підступило під село

й почалася велика стрілянина, люди почали ладуватися на вози з дітьми, щоб утікати з Угринова. Тоді парох в епітрахилі вийшов і успокоював людей, кажучи: « Хоч би не знати що було, треба сидіти в своїй хаті, бо виїхати з дому легко, але вернутися буде тяжче ». Угринівці послухали о. Кашубинського. Семен Сава пише в своїх споминах, що він тоді як малий хлопець вже був на возі з матір'ю в дорозі на скитальщину. Ця подія сильно в різалася йому в пам'ять.

Коли до Угринова прийшло російське військо, вся культурна праця завмерла. Через цілу зиму й весну росіяни будували залізничний шлях з Володимира Волинського до Сокаля. Виганяли людей з підводами до цієї роботи. Всі села по австрійському боці Буга будували залізничий відтинок від Ульвівка до Сокаля. Візниками були переважно старі й молодь. Вони не поспішали при роботі, тому неодному дісталося нагайкою по плечах. На весну не було в Угринові ні одного доброго воза, бо при звізці матеріялу поламалися колеса, а в селі не було кому їх направляти.

У червні 1915 року став воєнний фронт над Бугом. Прийшло німецьке військо, що дуже добре обходилося з людьми і за все платило. Після німців прибуди мадярські вояки, що докучали нашим людям, уважаючи їх за « русів-москалів ». По деяких селах Сокальщини мадяри вішали українців ніби за москвофільство. Жидівські посіпаки оскаржували сільських діячів перед австрійською владою і декого вивезено до концентраційного табору в Талергофі. Під час побуту нехлюйного мадярського війська почала ширитися в селі холера і тоді померли чотири особи. Багато німецького і австрійського війська переходило через Угринів на східній фронт.

З приходом австрійської влади знову забрали до війська чоловіків до 52 року життя. В Угринові залишилися тільки жінки, старі господарі й молодь до 18 років. О. Кашубинський і директор Занько подбали про ренту для жінок, чиї чоловіки були на фронті. Війна затяглася і забракло хліба для війська. По фільварках багато землі лежало облогом, а селянські ниви давали малий урожай, бо не стало людей до праці на полі. До Угринова приїздили реквізиційні військові відділи й забирали збіжжя. Треба було добре ховати зерно, деякі господарі ховали його до землі. В млині можна було молоти тільки означену міру збіжжя, що не вистачало на виживлення. Жінки потайки носили збіжжя до млина й мололи. Жандарми нераз конфіскували їм збіжжя або муку.

Кооператива « Зоря » була нечинна, і жидівські купці потайки провадили торгівлю та брали високі ціни за товар. Вони прода-

вали горілку, молодь п'яничила та робила бешкети. Щораз частіше траплялися крадіжі й підкопи під шпихлірі та комори. Злодії забирали зі скринь хустки й полотно. Котрий господар мав добрі коні, забезпечував стайню залізними штабами, щоб злодії вночі не вивели коней. Хлопці так роззухвалилися, що ввечері дівчата не могли спокійно пройти селом. О. Кашубинський нераз з проповідальниці картав цих хуліґанів.

Восени 1917 року відбулися в громадській канцелярії загальні збори читальні « Просвіта » при участі старших громадян, звільнених з війська, і молоді. Ухвалено зібрати книжки читальняної бібліотеки, що їх визичено перед війною, і постановлено дати театральну виставу. О. Кашубинський ходив на проби аматорського гуртка і вчив роль комедії « Сто тисяч » Івана Тобілевича, яку виставлено з добрим успіхом. Це був початок відродження Угринова після воєнного занепаду. В читальні парох поучував молодь, що вона повинна гідно себе вести й замінити своїх батьків, які перед війною щиро працювали над піднесенням села. Ці поуки мали на молодь великий вплив.

Весною 1918 року Луць Сич прийшов з війська на довшу відпустку й зорґанізував жіночий хор, що дав концерт стрілецьких пісень. За заохотою пароха п'ять молодих хлопців пішло добровольцями до Українських Січових Стрільців. З нагоди Берестейського миру угринівці взяли численну участь у вічі й у маніфестаційному поході в Сокалі. Всі мали пришпилені на грудях синьо-жовті відзнаки й несли в поході таблицю з написом: « Хай живе Україна в Габсбурзькій державі ».

Кооператива « Зоря » відновила свою діяльність. Хоч товарів було мало, однак члени були забезпечені в товари першої потреби. На цукор і сірники визначено приділ.

Почали вертатися угринівські полонені вояки з російського полону. Вони вже були пройняті революційним духом і не хотіли вертатися до австрійського війська.

XI. *Листопадовий зрив і польсько-українська війна.*

У жовтні 1918 року відбулася в Сокалі таємна нарада, на якій промовив професор вчительської семінарії Єлиїв. Він сказав: « Хочемо бути господарями на своїй землі ». Хто після цієї наради прийшов з війська, вже залишався вдома, але мусів критися перед жандармами.

Австрійська держава почала валитися. Всюди в Галичині від-

бувалися протиурядові збори. Вечерами на « плебанії » в Угринові збиралися в найбільшій таємниці чоловіки й висилали делеґатів до Сокаля по вістки й інструкції. Вночі 31-го жовтня був у селі великий рух. Познайомлено вояків українців, що сповняли службу на станиці жандармерії про задуманий листопадовий зрив. У цьому приготуванні перейняти владу в Угринові брали активну участь о. Кашубинський, Юрко Дацюк, Степан Борачук, Іван Горбай і ще декількох господарів та військових.

Усі не спали цілу ніч. Раненько 1-го листопада вирушив з громадської канцелярії гурт людей під проводом військового Юрка Кошли й Юрка Савчука роззброювати станицю жандармерії. Наперед склали зброю вояки українці. Потім пішли до кімнати, де спали жандарми. Юрко Кошла, тримаючи рушницю готовою до стрілу, сказав: « В імені Української Народної Республіки прошу віддати зброю ». Всі віддали без спротиву. Пізніше пішли до стражників і тут все відбулося в порядку.

Того самого дня узброєний відділ з 20 угринівських хлопців поїхав до Сокаля помагати там в роззброюванні. Коло полудня перед громадською канцелярією відбулося віче, на якому проголошено українську владу й обрано новий громадський уряд. Громадським комісаром (війтом) обрано Юрка Дацюка. Командантом міліції став Степан Борачук.

Українці перейняли владу в Галичині, а поляки — на Холмщині. З фронту стали вертатися австрійські вояки, що походили з Галичини. Вони гуртками проходили крізь Угринів і віддавали зброю українським міліціянтам.

Вже наприкінці листопада 1918 року був в Угринові українсько-польський воєнний фронт. Всіх чоловіків від 18 до 35 років життя покликано до українського війська. До Угринова прийшла українська сотня під командою сотника Лаха. Навколо села покопано стрілецькі рови. Старших чоловіків до 50 років покликано до міліції, якої командантом став Мирон Сенюк. До Угринова прийшла друга сотня під проводом сотника Дацюка. Пізніше прибула камінецька сотня під командою сотника Кованицького.

У сусідних холмських селах Долобичеві й Гонятині стояли польські військові відділи. Почалася перестрілка поміж Угриновом і Гонятином. Другого дня Різдвяних Свят польське військо зробило наступ на Угринів і Нісмичі. В Угринові зайняли майдан коло кладовища, однак мусіли відступити, бо була велика мряка, і чужі не знали терену. Українські стрільці були обізнані з кожним переходом поміж будинками і витіснили поляків. Найбільше

відзначилися в бою Петро Тацюн і Тихон Борачук з Угринова та Павло Заремба з Тудоркович. Наші стрільці, прогнавши поляків з Угринова, після бою зайняли Нісмичі.

Польська артилерія часто обстрілювала Угринів. Спершу ґранати падали на городи й на майдан « Будаки », однак пізніше обстріл ставав щораз цільнішим. Під час обстрілу люди ховалися під церкву або під школу. У вівторок післяполудня перед Великоднем польська артілерія стала стріляти запальними ґранатами. Піднявся пожар і вітер перекидав вогонь щораз далі. Тоді згоріли забудування двадцятьох двох господарів. Не було ні одної спокійної ночі. Коли почалася стрілянина, жінки з дітьми збиралися, щоб бути готовими, коли вибухне пожар.

14-го травня 1919 року армія Галлера зробила офензиву на український воєнний фронт. Від досвітку польська артилерія обстрілювала Угринів. Від запальних куль почали горіти будинки. Тоді вигорів цілий ринок. Після цілоденного бою українські сотні відступили. Тоді галерівці закололи баґнетами чотирнадцятьох угринівців. Під вечір польське військо зайняло Угринів.

Разом з Українською Галицькою Армією пішло багатьох угринівських хлопців, що ще не були в призовному віці. Також багато старших громадян виїхало підводами з Угринова, і з ними парох Кашубинський, що пізніше працював у Міністерстві Української Народної Республіки в Камянці Подільському.

Угринів завмер і в церкві не відправлялися богослуження. Коли треба було охрестити дитину або поховати мерця, душпастирські обов'язки виконував парох в Тудорковичах Роман Осмак. В Угринові мочала ширитися пошесть тифу. Не було лікарів і померло багато молодих жінок. Забракло в селі мила, солі й цукру.

Взимку 1919 року угринівські громадяни стали одинцем вертатися з України. На Україні померли на тиф двадцять дві особи, що були виїхали на Україну з Українською Галицькою Армією.

Після жнив 1920 року пройшло крізь Угринів більшовицьке військо. В селі квартирувала кавалєрія Будьонного. За декілька тижнів більшовицьке військо відступило. Під час більшовицько-польської війни в Угринові не було жодних боїв.

Угринівські господарі почали відбудовуватися. Звозили матеріял на будову мешкальних домів і господарських забудовань.

Коли парох Кашубинський взимку 1920 року повернувся до Угринова, відновилося культурно-освітнє й економічне життя. В дяківці в невеликій кімнаті відбуваються збори місцевих товариств

— читальні « Просвіти », кооперативи « Зоря » й гуртка товариства « Сільський Господар » під проводом Кашубинського.

Відновив свою діяльність аматорський гурток. Хор під диригентурою Клима Смулки дав концерт в честь Тараса Шевченка, на якому виконано « Вечерниці » Ніщинського. Аматорський гурток стараннням Смулки відограв оперету « Запорожець за Дунаєм ».

Під час вакацій Василь Прихідко з угринівськими студентами приготовив театральні вистави « Жидівка вихрестка » й « Мати наймичка ». Марійка Смулка гарно відограла ролі « жидівки » й « наймички » та незвичайно зворушила глядачів. В залі пожарної ремізи відбувалися театральні вистави під режисурою вчителя Василя Веця.

Семен Сава в спомині про цього діяльного вчителя пише, що він прийшов до Угринова в 1921 році і працював разом з учителькою Марією Романовською, з якою пізніше одружився.

Вчитель Вець був добрим педагогом і старався, щоб угринівські школярі справді опанували шкільний матеріял. Директор школи, поляк Шимоновіч, не дбав про поступи учнів у навчанні і більше просиджував у польській крамниці й п'яничив. З поміж вихованців вчителя Веця до гімназії пішли: Іван Гнатюк, Семен Гнатюк, Петро Стефановський, Теодосій Вербівський, Михайло Павлюк і Юліян Араган.

Вець провадив всебічну працю. Був режисером в аматорському гуртку і вчив театральних роль. Мав велику бібліотеку, яку щораз доповнював видавничими новинками. Був зразковим пасічником і в своїй гарній пасіці вчив нас молодих пасічників, як слід господарити в пасіці. Зі шкільними дітьми висадив деревцями липи й акації всі вуліці, ринок і майдан на « Будаках ». Ці дерева — пам'ятники працьовитого життя вчителя Веця ростуть ще, мабуть, в Угринові й досі.

Василь Вець, родом з Хороброва, помер 1936 року на хворобу жолудка в шпиталі в Сокалі і похований на місцевому кладобищі. На похорон до Сокаля їздили всі пасічники з Угринова та угринівський хор.

XII. *Будова « народного дому » в Угринові.*

Від довгих літ відчувалася конечна потреба в « народному домі », бо всякі збори угринівських товариств відбувалися в малій кімнаті « дяківки ».

У 1924 році парох Кашубинський виступив з проєктом будови

« народного дому ». Виділ читальні опрацював плян будови. Обраний комітет будови « народного дому » вирішив випалювати цеглу в своїй польовій цегольні і підшукав поле Демка Павлюка й Івана Зубка, де була добра глина для палення цегли. Вимуровано печі й поставлено шопу на сиру цеглу. Дерево на палення цегли треба було возити здалека з Пісочного й Малкова, де його куповано в жидівських купців, що мали вируб лісів. Комітет покликав десятників, що дбали про підводи й робітників з десятьох приділених господарств.

Виділ читальні « Просвіта » розділив на всіх угронівців пожертви на будову « народного дому » відповідно до маєтковного стану. Дохід з театральних вистав і з різних імпрез та з коляди йшов на будову « народного дому ». Інтеліґенти родом з Угринова і рідня Смулків склали більші грошеві пожертви. Гурток « Союзу Українок » під проводом Ольги Кашубинської, дружини пароха, подбав про збирання фондів на будову « народного дому ».

Кашубинський потрудився при будові найбільше і щодня доглядав її. Кожної неділі відбувалися засідання комітету будови « народного дому », бо треба було брати матеріял на кредит і підписувати векслі. Купці мали довір'я до пароха і не боялися давати матеріялу на кредит. Дуже часто не було готівки, як надходив реченець платности векселя. Купці чекали й не було випадку, що векселя запротестовано.

В червні 1928 року посвячено вугольний камінь і замуровано документ, в якому подано, хто будує « народний дім » в Угринові. В посвяченні взяли участь священики з варязького деканату, представники сокальської філії товариства « Просвіта », мулярський майстер з Варяжа Вишаніцький, що будував « народний дім » і будівничий тесля з Белза Лісецький.

З великим запалом угринівські громадяни взялися до будови « народного дому ». Молодь працювала при гашенні вапна й копанні фундаментів. Праця при будові йшла жваво. До осені мури дому й дах були готові. Кошти будови « народного дому » винесли бл. 40 тисяч злотих, цебто вартість сорока морґів поля.

Коли викінчено « народний дім » в середині, зроблено міцні дубові сходи на поверх та виготовлено кімнати для читальні « Просвіти » й гуртка « Союзу Українок ». У великій залі було 160 сидючих місць та сто на бальконі; крім того було 250 стоючих місць.

Активними членами комітету будови « народного дому » в Угринові були такі громадяни: парох Іван Кашубинський, Клим Смулка, Микола Голяр, Микола Солома, Теодосій Дуля, Парамон Мар-

чук, дяк Олександер Гнатюк, Теодосій Вербівський, Методій Солома, Микола Рудик, Семен Сава, Теодосій Дацюк, Іван Вербівський і Іван Сильвестер, а з жінок — Ольга Кашубинська, Серафина Сильвестер, Клявдія Голяр, Марія Ливосюк, Вінкента Кашуба, Євгенія Вербівська, Єлисавета Сенюк і Євфросина Вербівська. Своєю безкорисною й витривалою працею вони довели до того, що в Угринові побудовано величавий поверховий « народний дім » з просторою театральною залею й кімнатами, в яких місцеві товариства знайшли приют. Кооператива « Зоря » виготовила в « народному домі » льокаль на крамницю з двома маґазинами.

Першою імпрезою на новій сцені « народного дому » був концерт, що його приготовив Клим Смулка. Сцену обставлено смерічками, бо ще не було декорацій. Пізніше артист-маляр Григорій Сусідко, родом зі Східньої України, добрий режисер та актор, намалював прегарні декорації, що завішувалися на бльочках. Тож зміна декорацій тривала на виставах коротко. Куртина з товстого зеленого сукна розсувалася на боки. Під режисурою Григорія Сусідка угринівський аматорський гурток дав декілька театральних вистав. В угринівському « народному домі » гостили Українські театри: ім. Тобілевича, « Заграва » і інші та аматорські гуртки з Тудорковича, Старгорода, Сокаля і Ощева на Холмщині, а також хор Володимира Божика.

Кожної неділі й свята відбувалися в « народному домі » сходини членів читальні « Просвіти » і гуртка « Союзу Українок » та якась імпреза — театральна вистава, відчит або забава з танцями і з буфетом без алькогольних напитків.

Артист-маляр Григорій Сусідко, колишній петлюрівський старшина, деякий час мешкав в Угринові й малював образи та декорації. Він зробив бандуру, на якій нераз грав. Коли збудовано в Угринові « народний дім », Сусідко вчив представлень і сам грав ролі на угринівській сцені, що тоді виглядала, немов у великому місті. Григорій Сусідко під псевдонімом Григорій Орлик написав спомини п. н. « Ой, три шляхи », як пише Семен Сава в своїх спогадах.

XIII. *Спомин про діяльність гуртка « Союзу українок » в Угринові.*

У 1925 році засновано в Угринові гурток « Союзу українок », якого метою було піднесення культурного й економічного рівеня місцевого жіноцтва. Засновником і головою гуртка була Ольга Кашубинська, дружина пароха. В своїх споминах про гарний розвиток

гуртка « Союза українок » вона написала із заморського Клівленду.

« Приємно мені згадувати, що членки гуртка « Союзу українок » добре ставилися до свого товариства. Вони були горді на те що мають свою жіночу орґанізацію. У членок було багато посвяти. Перед другою світовою війною було 158 членок гуртка « Союзу Українок » в Угринові.

Одного разу я йшла на сходини гуртка й зустріла стареньку 90-літню бабусю Євфросину Павлюк-Суховицьку. Вона сказала: « Я вже давно вичікувала на імосць. Прошу взяти членську вкладку і записати мене до гуртка. Богу дякувати, що я дочекалася того, що угринівські жінки мають своє товариство. На сходини гуртка не можу прийти, бо на поверх тяжко мені вийти ». Євфросина Павлюк прожила ще декілька років і все платила членську вкладку. Коли вона померла, гурток виготовив гарний вінок, і всі членки взяли участь у похороді найстаршої в Галичині членки гуртка « Союзу українок », що пам'ятала ще панцизняні часи.

Багато помочі подав гурток « Союзу українок » при будові « народного дому » в Угринові збиранням фондів. Членки гуртка збирали по хатах крупи, яйця, повісма а гроші з продажу продуктів віддавали на будову « народного дому ».

Одного року в червні комітет будови мав платити в банку 500 злотих векслевого довгу. Зібрався комітет і заявив, що тепер не можна зібрати грошей на заплату веслкя. Довідавшися про те, я скликала сходини членок і сказала, що не можна допустити до запротестування векля та заохотила членок, щоб кожна жертвувала курку на заплату векля. « Принесіть завтра курки під кооперативу, де будуть приготовані койці, і справник відвезе до Союзу кооператив в Сокалі » — я сказала, всі членки радо згодилися, а гурток скоро так поладнав справу векля.

Коли вже кінчилася будова « народного дому » і треба було покрити дах бляхою, я зібрала членок гуртка й представила їм, що комітет будови не може брати позичку на закуп бляхи, бо вже має до сплачування багато довгів. Я заохотила членок, щоб закупили бляху на покриття даху. Впродовж місяця членки гуртка « Союзу українок » зібрали гроші й до зими дах був покритий бляхою.

Коли велика заля в « народному домі » була готова, кожного року гурток « Союзу українок » влаштовував свою миколаївську імпрезу з роздачею подарунків дітям, а в неділю після Різдвяних Свят « ялинку » для дітей, що було великою радістю для цілого села. Всіми дитячими імпрезами займався гурток « Союзу українок ». Під режисурою вчителя Василя Веця відбулися дитячі театральні

вистави: « Бунт ляльок », « Серед цвітів », « В чужім пір'ю », « Печери », « Козацькі діти ». Кожного року в « День матері » був концерт зі співами, деклямаціями й театральною виставою. Всі забави з танцями, що відбувалися в « народному домі », були під управою гуртка « Союзу українок ». Головна частина праці під час фестинів, що їх орґанізували читальня « Просвіти » й гурток « Союзу українок » — фантова льотерія й буфет з добірними тісточками та мороженим, — була в руках гуртка.

Під час літніх місяців гурток « Союзу українок » орґанізував « дитячий садок », що був доброю підготовою дітей до школи. В часі ведення « садка » відбувалися дві дитячі імпрези, на яких діти гарно пописувалися своїми ролями. Дочка пароха Ірина Кашубинська вчила шкільних дітей вільноручних вправ.

Перед другою світовою війною заходами гуртка « Союзу українок » відбулися в Угринові два тримісячні курси крою й шиття, один тритижневий курс трикотарський і одномісячний курс варення й печення. Курсантки дуже багато скористали з цих курсів.

В « народному домі » на поверсі гурток « Союзу українок » мав свою простору домівку, гарно прибрану кімнату. На її стінах висіли образ Матери Божої Неустаючої Помочі в гарних рямцах і три портрети: Лесі Українки, Наталії Кобринської та Ольги Кобилянської в гарно різьблених рямцях з вишиваними рушниками, що прикрашували домівку гуртка. В куті кімнати стояв бюст Тараса Шевченка, прибраний вишиваними рушниками.

Членки гуртка « Союзу українок » сходилися в своїй домівці в неділі й свята післяполудня. Голова гуртка читала статті з часописів « Жіноча доля » « Жіноча воля », « Правда » та ведено дискусію. Коли задзвонив церковний дзвін, членки гуртка йшли до церкви на вечірню. Вони були членами читальні « Просвіти », товариства « Сокіл » і гуртка « Сільський Господар ».

Великою несподіванкою для всіх була театральна вистава зі співами і танцями « Бабський бунт », що її поставили членки гуртка « Союзу українок » при акомпаньяменті фортепіяну. Виконавцями роль були при тому також старші жінки. На виставі було багато глядачів з Угринова та дооколичніх сіл.

В повітовий « день селянки » всі подивляли гарно убраних у вишивані сорочки членок гуртка « Союзу українок » з Угринова, що масово приїхали до Сокаля і з Забужжя маршували на оболоння.

XIV. *Пацифікація в Угринові й культурно-освітня праця Омеляна Смулки.*

10-го жовтня 1930 року прибула до Угринова польська кавалерія, « швадрон » (ескадрон) уланів з Жовкви, на пацифікацію, хоч у селі не було жодних протидержавних виступів. Кого з чоловіків улани зустріли, вели до « народного дому », клали на лавку й били. Побили тоді чотирнадцять осіб. Найважче тоді побито Миколу Голяря, якого відвезли до шпиталя.

Улани здемолювали домівку читальні, знищили бібліотечні книжки і радієвий апарат, поріязали куртину й декорації. В кооперативі змішали й порозкидали всі товари й обілляли нафтою. Господарі мусіли доставити для кавалерійських коней три тонни вівса. Після трьох днів побуту в Угринові улани забрали декілька свиней і від'їхали. Після пацифікації треба було ладити вікна, бо всі шиби були вибиті, й ремонтувати сцену та декорації.

Треба було знову починати працю в читальні в кооперативі. В читальняній бібліотеці залишилися тільки ті книжки, що саме були тоді на людях, випозичені. Члени кооперативи дали по 50 кг пшениці на закуп товарів.

* * *

Зимою 1931 року приїхав до Угринова наймолодший син Смулки Омелян, відважний і діяльний студент, що взявся відновляти аматорський гурток.

Влада не хотіла дозволити на театральну виставу. Тоді угринівський хор дав концерт в честь Пречистої Діви Марії. На сцені стояла статуя Божої Матері. Хористи клячали по двох сторонах і співали Марійські пісні. Учасники концерту були дуже зворушені.

Коли сокальське староство почало давати дозвіл на читальняні імпрези, Омелян Смулка, — його кликали « пан Мелько », — дав на початок ревію різних дотепних пісень і скечів про місцеві орґанізації. Семен Сава розповідав, що Омелян мав великий дар до різних імпрез, які й розворушили членів читальні. Він вибрав найкращих аматорів і забрався вивчити ролі. Під проводом Омеляна Смулки аматорський гурток дав виставу « Маруся Богуславка ». Це була вершина слави угринівської сцени. Пізніше виставлено « Циганку Азу ». На сцені виступило понад 50 осіб. На ці театральні вистави приїздили люди з далеких сіл, і дохід був тричі більший, ніж давніше. Це було дуже важливо, бо треба було віднов-

ляти все, що знищила пацифікація і сплачувати довги за побрані матеріяли.

Добрими акторами й помічниками Омеляна Смулки були Теодосій Король, Віктор Гнатюк, Семен Сава, Теодор Вербівський, Євген Савчук, Яків Дацюк, Юліян Драган, Анна Баран, Анна Матвійчук, Євгенія Вербівська, Анастасія Романюк та інші.

Щоб заохотити людей прибути на виставу, Омелян Смулка впровадив новий спосіб пропаґанди — рекляму. Він малював великі прегарні афіші, що кілька днів перед виставою висіли перед кооперативою. Ввечері Омелян робив світляну рекляму у вікні читальні « Просвіти ».

XV. *Товариства « Луг », « Пласт » і « Сокіл » в Угринові.*

В 1928 році засновано в Угринові руханкове товариство « Луг » і його головою вибрано Семена Саву. Хлопці й дівчата вчилися впоряду і вправ. Як однострій хлопці носили сині шаравари. Товариство « Луг » не існувало довго, бо староство його розв'язало.

Весною 1930 року за ініціятивою студента теології Якова Боровика засновано товариство « Пласт », що мало за мету виховувати характерних, дисциплінованих, фізично й морально здорових громадян та підготовити їх до всіх життєвих обставин. До « Пласту » приймали тільки таких, що зобов'язалися не курити й не пити алькогольних напитків.

« Пласт » не був масовою орґанізацією. Пластуни поздоровляли себе словом « Скоб »; це перші літери слів пластової девізи: « Сильно, красно, обережно, бистро ».

Провідником « Пласту » був Семен Сава. Діяльність « Пласту » спинила пацифікація Угринова.

* * *

З ініціятиви пароха Кашубинського і Омеляна Смулки в 1932 році заложено в Угринові спортове товариство « Сокіл », що проіснувало до другої світової війни. Головою товариства обрано Семена Саву, а головою ревізійної комісії Кашубинського. Провідником до ведення впоряду, гімнастики і вправ був обраний Роман Кашубинський, син пароха.

Члени товариства « Сокіл » поділялися на чотири ґрупи: 1. доріст — хлопці й дівчата після закінчення шкільної науки; 2. дійсні члени, що мали обов'язок приходити на вправи; 3. члени тзв. « ковбої », одружені господарі, що були зобов'язані приходити на звіти

товариства й добровільно могли брати участь у вправах; 4. спомагальні члени.

Товариство « Сокіл » згуртувало всю молодь села. До вправ справлено « коня », поруччя, трапез і товсту линву. Кожного вечера панував рух у « народному домі », бо котрась з груп мала вправи — окремо хлопці і дівчата та окремо доріст. Провідником дорості був Юліян Драган. Хлопці відбували вправи під проводом Романа Кашубинського, що був добрим спортовцем і свій досвід передавав членам « Сокола ». Всі подивляли різні вправи на « коні », на поруччях, трапезі й линві.

Товариство « Сокіл » винайняло півтора гектара громадського вигону на « Будаках » для роблення різних пописів, фестинів та інших імпрез. В Угринові був тоді солтисом старий діяч Іван Сильвестер, що радо дав цю громадську площу за символічною річною заплатою одного злотого. Цю площу « Соколи » обкопали ровом і обсадили деревиною та назвали « Стадіон ».

Дівчата-членки « Сокола » займалися городом, що його товариство винайняло від кооперативи, і там управляли ярину та садили овочеві деревця. Восени товариство « Сокіл » продавало городовину й одержані гроші йшли на цілі товариства. В народному домі « Сокіл » мав своє приміщення на читальняному коридорі.

Крім спортової діяльности, товариство « Сокіл вело також виховну працю серед молоді й завело так звані « гутірки »; програма « гутірок » була така: коротний виховний реферат, фейлетон, оповідання або спомин, гумористична пісня, в якій були витикані різні промахи членів угринівських товариств. Орґанізаторами « гутірок » були Роман Кашубинський, студент прав, Семен Гнатюк, студент теології Іван Гнатюк, та Семен Сава, голова товариства « Сокіл ». Члени « Сокола » укладали програму гутірки і щораз більше членів брало в цих гутірках участь. Все, що члени написали, давали до цензури і головний редактор гутірок виправляв текст та давав до переписування. Пізніше сам автор або головний редактор читав на гутірці написану працю.

Добрими фейлетоністами були: Семен Сава, що вживав псевдоніму « Гира Забіяк », і Євген Савчук, якого псевдонім був « Максим Підкулюк ». Фейлетон Семена Сави під заголовком « Зимовий вечір » був друкований у львівських « Сокільських Вістях », а другий написаний церковнослов'янською мовою п. з. « З хроніки села » видруковано в гумористичному тижневику « Комар ». Ці гутірки мали великий виховний вплив на молодь, бо кожен з членів « Сокола » боявся зробити щось лихе, щоб не попасти під перо фейлетоніста.

Були також поважні гутірким, присвячені різним історичним роковинам, напр., Першого листопада, Крутів та інших. Дотепними піснями й фейлетонам вдалося викорінити в Угринові поганий звичай, що непрошені хлопці йшли на весілля до сіней, ба навіть до хати, танцювати. Таких хлопців прозвали « запорожцями », бо стояли за порогом хати.

Старанням Омеляна Смулки відбувся шаховий турнір членів « Сокола ». Соколи плекали футбол, відбиванку, бокс, скок у далечінь і взвиж, біги та вправи вільноруч. Доктор Бандурка приїздив з Варяжа і обстежував безплатно членів товариства « Сокіл », чи можуть робити тяжкі вправи й біги.

Однострій « соколів » був такий: ґранатові штани й сорочка без рукавів з емблемою на грудях. Дівчата носили червоні спіднички, білі блюзки, вишивані на рукавах, і зелені хустки.

Товариство « Сокіл » було добре зорґанізоване й поділене на гуртки. Кожний гурток мав свого провідника. Коли члена « Сокола » виключено з товариства за якийсь поганий вчинок, він не мав з ким товаришувати, бо на нього проголошувано бойкот. Такий провинник приходив до старшини товариства й заявляв, що вже більше не зробить злого вчинку і просив знову прийняти його до « Сокола ». Те, що « Сокіл » зумів так здисциплінувати своїх членів, головна заслуга Романа Кашубинського, що мав справжній талан провідника молоді.

В 1934 році відбулося в Угринові сокільське свято, на яке приїхали представники « Сокола-Батька » зі Львова й « Сокільське Гніздо » з Вербиці, повіт Рава-Руська. Угринівські « Соколи » їздили в 1935 році на окружне сокільське свято до Рави Руської. Угринівський « Сокіл » зайняв друге місце в крайовому співсуперництві за найкраще виконання всіх заряджень « Сокола-Батька ». На сокільському стадіоні в Угринові під час фестинів « Соколи » робили тактові вправи й вежі.

XVI. *Віднова молочарні й цегольні. Будова приходства. Громадські вибори.*

У 1932 році відновлено в Угринові діяльність молочарні, що стала окружною молочарською кооперативою. До молочарні належали села Угринів, Нісмичі, Тудорковичі, Старгород, Нинович, Хоробрів, Павловичі й Гонятин. Керманичем молочарської кооперативи вибрано Методія Солому, а книговодом Клима Смулку.

Відбувся місячний господарський і годівельний курс, на якому викладали два агрономи й ветеринар зі Львова. Учасниками курсу були селяни з Угринова, Нісмич, Павлович і Гонятина.

* * *

Після випалення цегли на « народний дім » угринівська цегольня працювала далі й випалювала цеглу для потреб села. Багато господарів побудували тоді муровані стайні. Також випалювали малу цеглу на будову шоси в селі там, де була найбільше за болочена дорога від « Будаків » на Майдан до Тудоркович і від костела на ринок та коло школи.

Сплативши довги за будову « народного дому », Угринівці взялися до будови нового українського приходства, бо стара « плебанія » вже не надавалася до мешкання. Нове просторе приходство з чотирьома кімнатами й кухнею було покрите бляхою.

Угринівські громадяни задумували завести електричне світло в селі й подбати про зрівняння Угринова з містечками. О. Кашубинський був проти того і вияснював, що це нічого доброго не дость тільки більші податки і непорядки в торгові дні. В 1934 році стараннем родин поляглих у війнах від 1914 до 1920 року справлено мармурову, таблицю, на якій записамо всіх поляглих в двох рядах по сорок дві особи. Вгорі на таблиці був напис: В память борцям села Угринова поляглим 1914-1918, 1918-1920, а з боків був орнамент з взором калини. Поділ поляглих на дві групи: світової війни і українських визвольних змагань не подобалось польській владі. Оскаржено о. Кашубинського за вмурування цеї таблиці в церкві без дозволу. Суд видав вирок заплатити 200 злотих або 10 днів арешту. Вибух війни закінчив справу.

В 1938 році відбулися в Угринові вибори на громадських радних. Поляки допускалися різних шахрайств, щоб виграти вибори; поділили село на два округи: одні голосували в громадській канцелярії, інші — в поьському « народному домі ». Хоч українці старанно приготовилися до виборів і становили переважаючу більшість, вибори виграли поляки. Коли відчитувано голосувальні картки, не допустили бути приявними наших мужів довір'я Методія Солому й Семена Саву, щоб ті не бачили, що відчитується.

Ці несправедливі шахрайські вибори були насмішкою з усякого права й викликали велике негодування серед угринівських українців.

XVII. *Німецько-польська війна. Віднова діяльности кооперативи « Зоря ».*

1-го, вересня 1939 року почалася німецько-польська війна, що започаткувала другу світову війну. Проголошено мобілізацію і багато молодих угринівців пішло до війська; з-поміж них один був уби-

тий на війні. Ця блискавична війна закінчилася скоро і змобілізовані угринівці поверталися за декілька тижнів. Кількох було в німецькому полоні і ці повернулися щойно за пів року.

На прикінці вересня прийшло до Угринова совєтське військо й відійшло за два тижні, бо границю між Німеччиною й СССР встановлено на річці Бузі. Коли мали прибути німці, угринівські жиди виїхали за Буг до Сокаля. Залишилася тільки одна найбідніша жидівська родина.

4-го жовтня прибула до Угринова змоторизова частина німецького війська, що за деякий час від'їхала. Прибула зате сотня піхоти, що перебувала в польському дворі до 1941 року. Під час німецько-польської війни Угринів не потерпів ніяк, бо тут не було жодних боїв.

Крізь Угринів проїхали автами й роверами тисячі поляків, що втікали на схід. Йшли також пішки переважно молоді чоловіки й цілі родини. Місцеві селяни прихильно відносилися до втікачів, давали їм їсти і приймали на ніч. Втікачі розповідали про страшні переживання від німецьких налетів. Деякі втікачі пізніше вертались на захід почерез Угринів.

У 1940 році угринівська кооператива « Зоря » була нечинна, бо Сокаль залишився по другій стороні кордону і нізвідки було привезти товару. 1939 р.

4-го грудня 1941 року в свято Введення в храм Преч. Діви Марії німці вели чотири сотні жидів з Грубешова й Холма до Сокаля. Привівши їх до Угринова, уставили чвірками й казали людям виносити їм воду. Угринівці давали їм хліба й молока. Дорога від Долобичева до Угринова була застелена трупами жидів, бо ґестапівці стріляли до них з заду в голови.

Після німецько-польської війни угринівські громадяни їздили на захід — до Кракова й Радома — та привозили потрібні товари: сіль, мило, нафту, дріжджі, цукор і шкіру, бо границя стояла на Бузі й не було торговельних зв'язків зі Сокалем і Львовом.

* * *

У 1940 році заложено в Грубешові повітову кооперативу « Пробоєм », якої директорами були А. Хрущ, і. фур і К. Лиско.

Делеґати угринівської кооперативи поїхали до Грубешова в справі віднови діяльности кооперативи та достави потрібних товарів і збуту збіжжя, якого в Угринові було дуже багато. Справником відновленої кооперативи « Зоря » вибрано Василія Медведя, касиром — Клима Смулку, склепарем — Демида Саву. У грубешівській

кооперативі « Пробоєм » працювали угринівські громадяни Методій Солома й Юліян Драган, що старалися про різні потрібні товари для Угринова.

З початком 1940 р. німці почали будувати цегляну дорогу з Долобичева до Угринова. Потрібно було багато піску, що його возили навіть зимою з Кадлубиськ і Березини. Кожного дня німецька поліція виганяла людей з возами по пісок і знущалася над візниками й людьми, що працювали при будові дороги, та побили багато людей.

Німці почали вербувати добровольців на роботу до Німеччини, а пізніше заложили картотеку робітників і брали примусово. З Угринова забрали до Німеччини на роботу близько 60 людей, з-поміж яких багато повернуло здоровими. Деякі угринівські робітники згинули під час бомбардування Німеччини, а багато виїхало по війні до ЗДА, Канади й інших заокеанських країн.

XVIII. « *Збіжжові континґенти* », *неспокійні часи і відступ німців.*

На весну 1941 року німці почали стягати до Угринова багато війська й танків, що їх порозташовували в лісах — Дібівці і Тудорковецькому. В червні 1941 року почалася німецько-совєтська війна. Німці наклали на Угринів та інші села « континґенти » збіжжя, м'яса, молока, яєць, олійних ростин і вовни. Господарі мусіли в означений час відставляти ці продукти до Грубешова або на Забужжя. Всі свині були кульчиковані і не вільно було зарізати свині без окремого дозволу. Кожного місяця був побір коров, телят, свиней та коней. Хто не здав « континґенту », тому забирали за молоко — корову, за м'ясо — свиню, за яйця — курей.

В цьому часі з наказу німців урухомлено в Угринові молочарню, якої справником став Крохмалюк, книговодом — К. Смулка, а касиром Теодосій Вербівський. При поборі корів господарі мусіли мати посвідки з молочарні, що доставили « континґент » молока. Вони діставали т. зв. « мелькарти », на які мололи для себе означену мірку збіжжя; більше ж не вільно було молоти. Хто не мав збіжжя й не здавав « континґенту », отринував « живностеву картку » (« лебенсміттелькарте »), на яку купував в кооперативі муку, цукор та інше. За доставлені континґенти німці платили грішми й різними товарами, на які давали т. зв. « бецуґшайни »; за збіжжя давали горілку, за вовну — різні матерії, за молоко і картоплю — казани й різну посуду та потрібні залізні речі до возів і куття коней.

В цьому часі солтисом обрано Методія Солому, що мусів поступати обережно і добре уважати, щоб відвернути від людей різні нещастя, бо за недоставлені континґенти німці брали до концентраційного табору або розстрілювали, як це сталося в Голуб'ю. Щороку восени був розрахунок з достави континґенту і треба було різними способами боронити тих, хто не здав, щоб до села не прийшла карна експедиція. Солтис Солома зарядив вибори континґентної комісії, що восени переводила збірку збіжжя на покриття недоставленого континґенту.

У 1943 році був недорід й тяжко прийшлося доставити визначений збіжжовий континґент. До Угринова приїхали континґентові екзекуційні комісари, бо селяни не вив'язалися з достави континґенту збіжжям, тому що був неврожай. Скликали всіх господарів до громадської канцелярії і кожного питали: « Скільки здаси збіжжя »? Хто обіцяв дати, того пускали, а хто не хотів обіцяти, то клали його на лавку й били.

Дуже тяжке життя було за німецької окупації. Багато молоді забрано до Німеччини на роботи й до « арбайтсдінсту » (служби праці). Робітники, що приїздили з Німеччини на відпустку, вже не хотіли вертатися. Людям видано « кеннкарти » (особисті легітимації) — українцям і полякам різних кольорів.

До Угринова привезено декілька польських родин з-під Кракова. Вони замешкали в пожидівських домах і ходили на роботу до фільварку і до господарів. Вліті 1943 року прибули до Угринова поляки-втікачі з Волині і їх поселено в селі.

Почалися дуже неспокійні часи політичних вбивств. В Грубешові польські терористи вбили бурмістра, адвоката д-ра М. Павлюка й адвоката, д-ра М. Струтинського, голову Українського Допомогового Комітету і сотки людей по селах. Небезпечно стало їхати вночі до Грубешова. Однієї неділі вранці шляхом з Долобичева їхало багато підвод з людьми; втікали українці з холмських сіл Ласкова, Мірча, Кадлубиськ та інших. Вони прибули до Угринова та оповідали, що узброєні відділи польських патризан-терористів напали на їхні села і вбили багато людей.

Від цього часу не можна було перейти українцеві на Холмщину не наражуючи свого життя. В Угринові відбулися збори й ухвалено зорґанізувати самооборону перед нападами польських терористів. Село поділено на дільниці, і всі здорові громадяни мусіли берегти цілу ніч визначену собі частину села перед нападом. Старші жінки з дітьми йшли ввечері на майдан за річкою, бо там було безпечніше. До Угринова приїжджали люди з Долобичева, Гоня-

тина та інших холмських сіл на ніч. В разі небезпеки сиреною зі школи, де був центр самооборони, давали алярмове остереження. Тоді всі жінки втікали на майдан на « Будаках », а чоловіки мали обороняти село. Така варта тривала цілу зиму, аж до наближення воєнного фронту.

Почався відворот німецького війська. Були ще більші клопоти з реквіруванням корів і забранням підвод. В Угринові квартирували відділи німецького війська, що відступали, й ґестапо.

В червні 1944 року совєтське військо перейшло Буг і одного ранку появилося під Угриновом. Німці зайняли становище за селом від Долобичева і стали обстрілювати Угринів з гармат. Совєтські війська ввійшли в село й заатакували німців. Бій тривав цілий день і ніч. Від обстрілу почало горіти село. Тоді згорів цілий Майдан коло кладовища і ринок. Гарматні ґранати розбили двері в церкві та знищили іконостас, царські ворота, хори й жирандолі. « народний дім » і школа залишилися непошкоджені.

Знову почалися клопоти зі здачею збіжжя, картоплі, городовини та інших продуктів для війська і для ранених, що їх приміщено в Угринові і в польовому шпиталі в Хороброві. Щодня угринівські господарі мусіли давати підводи для війська. В селі було тісно, бо погорільці замешкали в тих хатах, що не згоріли. В часі боїв в Угринові вбитих було багато людей, між іншими, батько угринівського дяка й літописця Семена Сави, Платін.

Після відступу німців совєтський комісар скликав людей на « мітінґ » (віче) і сказав, що совєтське військо прийшло визволити нарід з-під гітлерівської окупації і поручив обрати солтиса та громадську раду. Солтисом обрано знову Методія Солому, а радними — Якима Ткачука, Ілька Лисого та Івана Вавринюка.

Угринівські господарі почали привертати до порядку свої доми, знищені під час війни. П. Лудин і Я. Медвідь зробили з дубових дощох гарні двері до церкви, І. Семенчук — церковні хори, М. Солома і П. Дудик зремонтували іконостас і царські ворота.

До села приходили совєтські військові частини й польська міліція, а вночі українські партизани. Люди мусіли слухати всіх і виконувати їхні накази. Важке було життя до кінця війни в 1945 році. Новим солтисом став Яким Ткачук.

XIX. *Переселення угринівських українців в УРСР і на понімецькі землі.*

На початку 1946 року почали ширитися вістки, що будуть виселювати українців до УРСР. Одні приготовлялися до виїзду, а інші

рішили залишитися в селі. На весну 1946 року прибув до Угринова совєтський комісар і намовляв людей до масового виїзду. Між СССР і Польщею була умова про добровільне переселення. Багато господарів вирішило не покидати своєї рідної землі.

В червні почалося виселення; воно відбувалося так: вранці приїхало до Угринова польське військо й зарядило, щоб усі українці збиралися і виїздили на Забужжя до станції, і звідти будуть вивезені до УРСР. Вояки приходили до домів, де жили українці і наказували виїздити. Були поміж вояками й старшинами і такі, що радили залишатися в селі. Багато господарів виїхало на час виселення до сіл на Холмщині або ховалися в лісах, як за татарських часів. Вони закопували збіжжя і різні речі по ямах, а товар брали з собою або лишали сусідам полякам, що повернулися з Заходу. З Угринова виїхала на Україну половина українського населення, а друга половина залишилася в селі чи поховалася по селах на Холмшині й по лісах. Страшні це були часи. Останньої ночі з 14-го на 15-е червня над селами до Буга видно було велику луну, бо горіли всі села, звідки виселено українців. Тоді в Угринові згоріли всі хати й господаські будинки виселених селян. Тоді українські партизани спалили в Угринові « народний дім », школу, молочарню й пекарню. З сумом і жалем дивилися угринівці, що залишилися, на горіючі доми, на руїну села, що виглядало як після татарського нападу.

Люди почали вертатися з сіл і лісів, порядкували неспалені хати й стодоли та звозили дерево з лісів на будову нових будинків. Залишені виселенцями засіяні поля поділено поміж родинами тих, хто виїхав, або поміж сусідів. Господарі почали збирати сіно, а потім збіжжя. Роботи було багато, а за роботою забувалося все горе, пише в своїх споминах про події й життя в Угринові в 1940-1947 роках Методій Солома, колишній солтис.

В 1946 році солтисом обрано Теодосія Вербівського. Почалися приготування до виборів, що відбулися в Долобичеві. Люди жили далі непевні ні дня, ні години. Не було ночі, щоб не стріляли в поблизьких селах. Дні були для влади й міліції, а ночі — для партизанів.

З весною 1947 року почали ходити чутки про виселення решти українців на захід на понімецькі землі. Облави по селах не вгавали, однак люди робили все, що потрібне в господарстві. Одного дня в червні прийшов наказ приготуватися до виїзду. Можна забрати все, худобу, коні, свині та господарські знаряддя. Вже ніхто не хотів залишатися в Угринові, бо надоїло жити весь час у страху й

ховатися. Не було ночі, щоб не горіли десь рештки сіл. Часто приїздило до села військо та шукало за партизанами й брало продукти і все, що сподобалося. Вночі приходили партизани й забирали свиней, хліб, а навіть коней.

Військо почало вивозити людей із сіл, положених понад Бугом, до збірних пунктів у Варяжі й Долобичеві, а звідти виїздили до станції у Вербковичах. Виїзд угринівців до Долобичева тривав два дні; там вони провели в будах цілий тиждень. Після однотижневого побуту люди виїжджали до Вербкович в супроводі війська. Там просиділи в будах сім днів, після цього вивезено людей трьома поїздами на захід: один до повіту Мронґово в ольштинському воєвідстві, другий — до повіту Новий Двір ґданський, а третій до кількох інших повітів.

З Угринова виїхало біля 150 родин. Після виїзду українців партизани палили будинки вивезених господарів. В осени вивезено також поляків, що залишилися в Угринові та інших селах. В Угринові залишилося неспаленими близько 45 домів, церква й костел.

Коли в 1951 році до УРСР прилучено частину сокальського повіту, що була під Польщею, вивезено тих людей, що були поселені в Угринові. Після прилучення Угринова до УРСР там заведено колгосп і перезвано Угринів на Дібрівку.

XX. *Післявоєнні відвідини Угринова.*

Угринівська громадянка, що живе в Володимирі Волинському, відвідала Угринів під час храмого свята св. Отця Миколая і в листі до свого свояка, Методія Соломи, розповіла про свої враження з побуту в Угринові, теперішній Дібрівці; подаю їх у скороченні.

« Тепер легше дістатися з Володимира до Угринова, ніж давніше з Крилова, бо автобуси часто ходять від нас до Сокаля через Тудорковичі, а звідти всього кілька кілометрів до Угринова. Церква в Угринові та сама, хороше прибрана. Я прийшла і клякнула перед престолом св. Отця Миколая і молилася. За мною дяки співали утреню... ».

« Я нагнулася і мені видалося, що бачу сивого Голяра, як поза престолом несе фелон для о. Кашубинського і далі ніби бачу, як Юрко Щуцький засвічує « павук », і почерез церкву ідуть на хори Яцько Дацюк, Демид і наш старий дяк Олександер, що поклав одну руку за пазуху, а за ними тюпав старий Солома і Тенезько Лубаїв. Там з другого боку Луцева Крива і Королева Горбата, а в куточку

поклякали старі жінки і моляться на книжечках, а тут далі коло сповідальниці ніби бачу нашу Ганку і Дзядову Фрузьку і Кравцунову Марину, а за ними Каська Гнатюкова. Я ніби подивилася і бачу тебе, як ти на всі сторони розглядаєшся, а Іван Кіндзера щось тобі говорить. А напереді наш Михал затулився кашкетом і щось під вухо шепче Василеві Медведевому. Я бачу себе саму, як я нахиляю хоругву і боюсь, щоб не зачепити « павука »... В той момент я встала і піднесла очі, а тут церква порожня, тільки може з 20 людей, і то якісь чужі ».

« Раптом мені в очах почорніло і підлога підо мною стала кудись їхати, а далі нічого вже не знаю. Коли я розплющила очі, то була під церквою на дворі і Фрузька Левіцького мене цілувала й дуже плакала. Це трапилося зі мною вперше в житті. От що значить любов свого рідного. А ти пишеш, шо час гоїть рани. Я в тій церкві приймала перший раз Христове Тіло, я в ній складала присягу на дівочу чесноту і присягала на вірність своєму чоловікові... ».

« ...Угринівський священик дуже стара людина, і похожий на шматника, а не на священика та ще в Угринові, де ми привикли до отця Кашубинського. Дозько Климлуків і Славко Даньків співали аж похрипли. Був обхід: хоругви хороші, вишивані — три пари. « Многая літа » заспівали, але не так, як колись, що було чути « За Руду »... Було багато людей, навіть з Камінки ».

...« Після обходу Фрузька Левіцькова запросила до себе всіх угринівців і забрала багатьох людей до хати. Я заслабла і мало з ними говорила. В Тудорковичах я була у Лесицьких. Вони поставили собі хорошу хату: кухню і дві маленькі кімнати — і добре їм живеться ».

...« Чекаємо свят Різдва Христового. Дуже були б нам ті свята веселі, коли б ти приїхав до нас... ».

З М І С Т

		стор.
I.	Положення й давня історія села Угринова	3
II.	Початки культурно-освітньої та економічної діяльности в Угринові	10
III.	Спомини про отця пароха Симеона Смулку, його діяльність і будову нової церкви в Угринові	11
IV.	Діяльність угринівського дяка Олександра Гнатюка	17
V.	Релігійне життя і церковні звичаї в Угринові	18
VI.	Нова поверхова школа в Угринові та угринівські вчителі й студенти	23
VII.	Діяльність пароха Івана Кашубинського	25
VIII.	Товариство « Січ » в Угринові	27
IX.	Культурно-освітня, кооперативна й інша діяльність Клима Смулки	27
X.	Австрійсько-російська війна	30
XI.	Листопадовий зрив і польсько-українська війна	32
XII.	Будова « народного дому » в Угринові	35
XIII.	Спомин про діяльність гуртка « Союзу українок » в Угринові	37
XIV.	Пацифікація в Угринові й культурно-освітня праця Омеляна Смулки	40
XV.	Товариство « Луг », « Пласт » і « Сокіл » в Угринові	41
XVI.	Віднова молочарні й цегольні. Будова приходства. Громадські вибори	43
XVII.	Німецько-польська війна. Віднова діяльности кооперативи « Зоря »	44
XVIII.	« Збіжжеві контингенти », неспокійні часи і відступ німців	46
XIX.	Переселення угринівських українців в УРСР і на понімецькі землі	48
XX.	Післявоєнні відвідини Угринова	50

ВИДАННЯ «БОГОСЛОВІЇ» - EDITIONES «BOHOSLOVIA»

1. Dr. Jos. Slipyj: De amore mutuo et reflexo in processione Spiritus S. explicanda. Pag. IV+29.
2. о. Д-р. Г. Костельник: Границі вселенної (Dr. G. Kostelnyk: De finibus universi). Стор. 61.
3. Dr. A. Landgraf: Partes animae norma gravitasit peccati. Pag. 54.
4. о. Д-р. Й. Сліпий: Св. Тома з Аквіну і схоластика (Dr. Jos. Slipyj: De S. Thoma Aq. atque theologia et philosophia scholastica). Стор. 76.
5. Dr. Theod. Haluščynskyj OSBM: De ucrainis S. Scripturae versionibus. Pag. 22.
6. Dr. Jos. Slipyj: Num Spiritus Sanctus a Filiodistinguatur, si ab eo non procederet. Pag. 36.
7. о. Д-р. Сп. Кархут: Нове видання Служебника (Dr. Sp. Karchut: Nova editio Liturgiconis slavici). Стор. 34.
8. о. Д-р. Гавриїл Костельник: Ordo logicus (Dr. Gabriel Kostelnyk: De ordine logico). Стор. 44.
9. P. Josep Scrijvers CSSR: Le double Principe Moteur de la Vie Spirituelle. Pag. 40.
10. Dr. M. Schmaus: Kykeley, cuiusdam adhuc ignoti auctoris anglici ineunte saeculo XIV florentis. Quaestio de cooperatione divina. Pag. 38.

11-12. Д-р. Ярослав Пастернак: Коротка археологія західно-українських земель. (Dr. Jaroslav Pasternak: L'Archéologie des terres ouest-ukrainiennes á l'epoque préhistorique, protohistorique et chrétienne). Стор. 94+XVII таблиць.

13. Володимир Січинський: Вежа і дім Корнякта у Львові (V. Sičynskyj: La á l'epoque préhistorique, protohistorique et chrétienne). Стор. 94+XVII tatour et la Maison De Corgnacte a Leopol). Стор. 20+VI таблиць.

14. Dr. Leo Hlynka: De potestate episcoporum nec non praerogativis metropolitanae potestatis in bona Ecclesiae temporalia in Oriente novem primis saeculis. Pag. 74.

15. Д-р. Микола Конрад: Нарис історії старинної філософії (Dr. Nikolaus Konrad: Historiae philosophiae antiquae brevis conspectus). Стор. 53.

16-17. Д-р. Микола Конрад: Нарис, історії старинної філософії (Історія філософії Греків і Римлян) (Dr. Nikolaus Konrad: Historiae philosophiae antiquae brevis conspectus). Стор. 90.

18. Є. Ю. Пеленський: Бібліографія української бібліографії (E. J. Peleńskyj: Bibliographia ucrainicae bibliographiae). Стор. 19 .

19. Д-р. Микола Конрад: Нарис історії старинної філософії (Dr. Nikolaus Konrad: Historiae philosophiae antiquae brevis conspectus). Стор. 112.

20. Dr. A. Landgraf: Petri Abaelardi expositionis in epistolam S. Pauli ad Romanos abbreviatio. Pag. 46.

21. Д-р. Микола Конрад: Основні напрямки новітньої соціології (Dr. Nicolaus Konrad: Sociologia). Стор. 78.

22. В. Січинський: Замкова церква св. Миколая у Львові (V. Sičyńśkyj: De Ecclesia S. Nikolai Leopoli), Стор. 36+x.

23. Д-р. Іван Шпитковський: Рід і герб Шептицьких (Dr. I. Špytkovskyj: Famille et armoiries des Szeptycki). Стор. I+128+ix.

24. Dr. A. Landgraf: Neue Gesichtspunkte für die Einsc ätzung des Zacharias Chrysopolitanus.

25-26. Dr. Michajlyśčuk: De occasione et scopo Metrop. Javorśkyj operis Petra fidei.

27. Д-р. М. Конрад: Нарис історії старинної філософії, четверта частина (Dr. Nikolaus Konrad: Historiae philosophiae antiquae brevis conspectus), Стор. 93.

28. Д-р. Ст. Сампара: Прачоловік і праоб'явлення (Dr. S. Sampara: Primus homo et revelatio primitiva). Стор. 204.

29. Д-р. Іван Шпитковський: Рід і герб Шептицьких. Друга частина (Dr. I. Špytkovśkyj: Famille et armoiries des Szeptycki).

30. Д-р. В. Фіґоль: Церковні брацтва Галицької гр.-кат. провінції в XVIII ст. (Dr. V. Figol: De confraternitatibus Ecclesiae graeco-cath., quae Galiciae terris XVIII s. decursu exstiterint).

31. о. Д-р. Мирослав Марусин, Поґляд на виховання кандидатів духовного стану на Україні (Dr. M. Marusyn, De educatione cleri in Ucraina conspectus historicus). тор. 55.

32. о. Д-р. Мирослав Марусин, Божественна Літургія в Київській Митрополії по списку Ісидорового Літургікона з XV ст. (Dr. M. Marusyn, Divinae Liturgiae in Metropolia Kiviensi secundum manuscriptum liturgicum Metropolitae Isidori saec. xv expositio). Стор. 62.

33. Joseph Slipyj: Die Auffassung des « Lebens » nach dem Evangelium und I. Briefe des Hl. Johannes. Pag. 62.

34. о. проф. Д-р Мирослав Марусин: Пастирсько-літургічна діяльність святого Йосафата (De opera Liturgico-Pastorali Sancti Josaphat). Стор. 100.

35. Д-р. Петро Ісаїв, Меморандум митрополита Андрея Шептицького до урядів Центральних Держав 3-15 серпня 1914. (Peter Isajiw, Ph. D., Archbishop-Metropolitan Andrew Sheptytsky's Memorandum of August 15, 1914 to the Central Powers). Стор. 46.

36. о. Д-р. Олександер Баран, Церква на Закарпатті в роках 1665-1691. (Rev. Dr. Alexander Baran, The Church in Subcarpathia from 1665 to 1691). Стор. 68.

37. Іван Кейван, Василь Кричевський — творець українського національного стилю. (Ivan Keywan, Vasyl Krychevsky — Author of the Ukrainian national style). Стор. 24.